Apare bilunar

REVISTA CULTULUI MOZAIC

Anul XVIII • ELUL 5733 • 12 pagini, 1 leu

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : BUCUREȘTI, STR. SF. VINERI 9 — TELEFON 15.50.90

Nr. 305

1 SEPTEMBRIE 1973

VIZITA MARELUI RABIN AL FRANȚEI, EMINENȚA SA DR. JACOB KAPLAN

La invitația Eminenței Sale domnului Șef-rabin și a doamnei dr. Moses Rosen, Marele rabin al Franței și doamna dr. Jacob Kaplan au sosit în țară, în ziua de 8 august 1973.

La aeroportul Otopeni oaspeții au fost întîmpinați de către Șeful cultului mozaic și de d-na dr. Rosen, de conducătorii Federației Comunităților Evreiești din R.S.R. și ai Comunității Evreilor din București. A fost de față domnul director Eugen Munteanu, reprezentînd Departamentul Cultelor.

În cursul zilelor de 9 și 10 august oaspeții au vizitat instituțiile de cult, cultură și asistență ale F.C.E. și au luat cunoștință de activitatea obștei evreiești din țara noastră. Ei și-au exprimat admirația față de multilaterala activitate ce se depune și au găsit cuvinte de laudă pentru modul cum se respectă tradițiile noastre și demnitatea umană, pentru grija de a se satisface nevoile spirituale și materiale ale comunităților noastre.

Intrevederea cu Președintele Departamentului Cultelor, prof. D. Dogaru

הרב דר. יעקב קאפלאן בעת זיין אונטערredונג מיטן פרעזידענט פון דעפארטמענט פון קולטן־דאגארו

מענט פראפעסאר ד. דאגארו

În ziua de 9 august, Marele rabin al Franței, însoțit de Șef-rabinul cultului mozaic din România, a făcut o vizită de curtuazie, d-lui prof. Dumitru Dogaru, președintele Departamentului Cultelor. Audiența s-a desfășurat într-o atmosferă cordială.

În aceeași zi, ambasadorul Statului Israel la București și doamna Johanan Cohen, au oferit o recepție în cinstea oaspeților.

Seara, oaspeții au asistat la un spectacol de gală, oferit de Teatrul Evreiesc de Stat. Ei au felicitat călduros atît pe directorul teatrului, F. Auerbach, pe secretarul literar, I. Bercovici, cît și colectivul de artiști.

În ziua de 10 august, Eminența Sa dr. Jacob Kaplan, împreună cu Eminența Sa dr. Moses Rosen au vizitat pe Prea Fericitul Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Înalții întîistătători ai Bisericilor s-au întreținut într-o atmosferă deosebit de prietenească, într-un spirit de deplină frățietate.

Prea Fericitul Patriarh a oferit oaspetelui în dar un frumos album ; Marele rabin al Franței a semnat în cartea de onoare a Patriarhiei.

Eminențele Lor Jacob Kaplan și Moses Rosen au făcut apoi o vizită de curtuazie ambasadorului Franței la București, domnul Francis Levasseur, cu care au avut o convorbire amicală.

În aceeași zi Eminența Sa și d-na Moses Rosen au oferit la locuința lor o recepție în onoarea oaspeților. Au participat : președintele Departamentului Cultelor și d-na D. Dogaru, vice-președintele Departamentului Cultelor și d-na G. Nenciu, Prea Fericitul Justinian, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, acad. Tudor Ionescu, președintele Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din R.S.R., ambasadorul Franței la București, d. Francis Levasseur, ambasadorul Israelului la București și d-na Johanan Cohen, reprezentanți ai cultelor, conducători ai Federației Comunităților Evreiești și ai marilor comunități evreiești din țară, scriitori, artiști etc.

Seara, în cadrul serviciului divin de Kabalat Șabat de la templul coral, în prezența unei numeroase asistențe, s-a desfășurat întîmpinarea festivă a oaspeților. Corurile templului coral și al cursurilor de Talmud Tora au cîntat „Baruch Haba", „Heiveinu Shalom Aleichem" etc.

În predica ce a ținut-o, Eminența Sa d. Șef-rabin dr. M. Rosen a relevat ilustra personalitate a păstorului spiritual al iudaismului francez și i-a adresat un călduros salut în numele iudaismului român.

(Continuare în pag. a V-a)

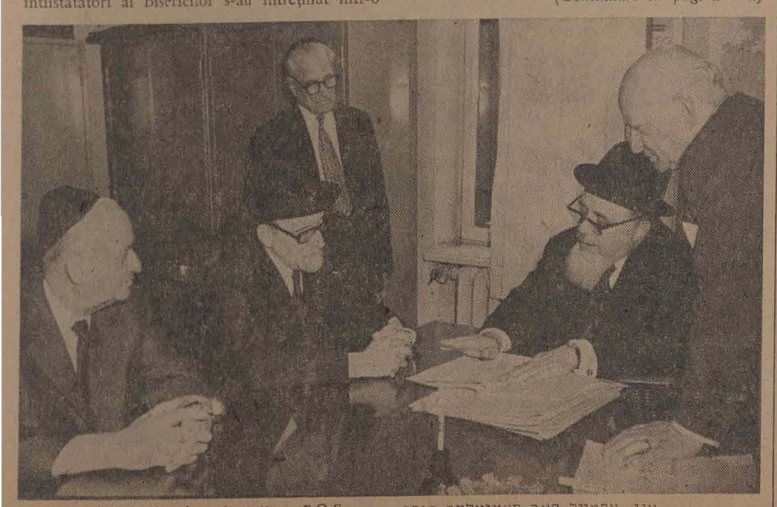

La Secția de asistență a F.C.E. אין אפטייל פאר סאציאלער הילף

PRIMIRE LA CONSILIUL DE STAT

Vineri, 17 august 1973, vicepreședintele Consiliului de Stat, Emil Bodnaraș, a primit pe marele rabin al Franței, dr. Jacob Kaplan, care se află la odihnă în țara noastră.

La întrevedere au fost de față președintele Departamentului Cultelor, Dumitru Dogaru, și Șeful cultului mozaic din România, dr. Moses Rosen.

Primirea s-a desfășurat într-o atmosferă cordială.

NOI EDIȚII ALE TALMUDULUI

Acum zece ani, J. N. Epstein, profesor la Universitatea Ebraică din Ierusalim, și-a asumat răspunderea unei noi ediții a Talmudului. Sub conducerea sa, cîțiva dintre cei mai buni elevi ai săi au pregătit o traducere din aramaică în ebraică și un nou comentar în ebraică. Acțiunea nu a depășit publicarea a două tratate.

O examinare a tratatului Baba Kamma a acestei ediții, realizat de E. A. Melamed, relevă metoda folosită. Traducerea, pe cît posibil, cuvînt cu cuvînt, nu reușește să redea stilul eliptic și aluziv al Talmudului. În afară de traducere și comentar, această ediție mai oferă variante de lecturi din manuscris și chiar amănunte ortografice. Această muncă imensă interesează pe cercetători, dar prezintă, în cea mai mare parte, prea puțin interes pentru studenți.

În 1956 s-a început tipărirea unei noi ediții a Talmudului, sub titlul *Ha Talmud hamenukad*. Pînă azi nu apărut două tratate : *Berahot* și *Șabad*. După cum arată numele, ideea esențială a acestei inițiative constă în vocalizarea și punctuația textului. Această ediție reproduce ediția tradițională din Vilna, plus cîteva ameliorări tipografice.

O încercare mai interesantă este ediția *El-Am* a Talmudului. După cum indică numele („pentru popor") aceasta are drept scop să readucă Talmudul la popularitatea de care s-a bucurat înainte. Această versiune, numită „confruntare engleză" apare în fascicole de 16 pagini. Textul talmudic original este prezentat cu o traducere engleză, care este un comentar explicit, detailat, însoțit de note istorice și biografice. Note suplimentare prezintă un rezumat al evoluției post-talmudice, sub forma codificării părerilor juridice cuprinse în Talmud. Pînă acum au apărut tratatele *Berahot* și o parte din tratatul *Baba Metzia*. Fascicolele imprimate pe foi detașabile, pentru a permite legarea lor, au apărut cu o admirabilă regularitate, la interval de o lună. Datorită acestei ediții au luat ființă în S.U.A. numeroase grupuri de studiu.

Editura rabinului Steinsalz deschide noi căi în efortul de a face Talmudul accesibil studiosului modern. În primul rînd, intenția este ca textul Talmudului să devină direct comprehensibil pentru oricine citește în mod curent, fără dificultăți, proza ebraică. În același timp, această ediție se străduiește să lămurească fiecare aspect al textului și prezintă toate interpretările, comentariile, adnotările. Originalul aramaic este tradus în ebraică, urmat de o explicație concisă și simplă a fiecărui pasaj. În interpretarea sa, autorul se bazează în mare măsură pe Rași. Uneori el folosește interpretarea lui rabi Hananel, a tosafiștilor sau a altor comentatori, indicînd de fiecare dată sursele. În comentariul său, rabinul Steinsalz folosește metoda lui Meiri cît și aceea a lui Rași. În comentarea Talmudului, Meiri procedează în mod deductiv ; pleacă de la general, de la principiile de bază din pasajul în chestiune, apoi trage concluziile specifice acestui text. Rași, în schimb, rareori examinează marile principii. El interpretează textul în mod inductiv. Rabinul Steinsalz combină cele două metode. Ori de cîte ori consideră util, recapitulează sub formă de tablouri discuțiile complexe și opiniile exprimate în text. Deseori, imagini și desene marginalii aruncă mai multă lumină asupra temei discutate. Comentariile sînt însoțite de note istorice și explicative. Redactate cu concizie, aceste note explică terminologia și hermeneutica Talmudului. Valoarea acestei ediții constă în faptul că este un rezumat concis al comentariilor mai semnificative ale Talmudului și ale interpretărilor sale începînd din epoca gaonilor și pînă în zilele noastre. La sfîrșitul fiecărui tratat se află o listă a cuvintelor extrase din comentar. Astfel, la sfîrșitul tratatului *Berahot* găsim o listă de peste 100 cuvinte.

Textul Talmudului este redat integral, cu vocalizare și punctuare. Toate pasajele suprimate sau modificate au fost restabilite la vechea formă. Fiecare problemă nouă este indicată în text printr-un paragraf nou și o cifră. Rași și tosafiștii sînt reproduși integral. Cuvintele neebraice din text sînt transcrise în caractere latine și traduse.

Trimiterile *masoret hashas* marchează un progres considerabil față de ediția Talmudului din Vilna. Greșelile au fost corectate, literatura rabinică la care se face referință a fost considerabil sporită. În timp ce ediția veche se limitează să citeze pasajele paralele din Talmudul babilonian, această nouă ediție redă în afara Talmudului ierusalimitean, *Tosefta*, *midrașim* ale *tanaiților* și cele recente, inclusiv *Ialcut Șimoni*.

Altă inovație sînt scurtele note biografice marginale. De cîte ori se menționează pentru prima dată un *tanai* sau *amorai* sau un personaj istoric, o notă marginală prezintă biografia, opera și caracteristicele acestuia.

Fiecare cuvînt străin întîlnit în text este redat în forma sa originală, greacă, latină sau persană.

La sfîrșitul fiecărui tratat se citează în întregime *Tosefta* pe baza ediției Zuckermann, însoțită de explicarea expresiilor rare. Fiecare volum este completat de un index privind materia, autoritatea, referințele biblice și notele istorice și arheologice.

Toate acestea arată că această ediție reprezintă o operă remarcabilă a științei iudaice contemporane.

A apărut

LUAH

CALENDAR MOZAIC

PE ANUL 5734

(1973—1974)

Calendarul pe anul 5734 cuprinde un material bogat și variat privitor la datini și obiceiuri pe întreg anul, textul principalelor rugăciuni etc.

Alte materiale din sumar :
— Cifre și fapte din activitatea F.C.E.M. ;
— Cum se oficiază cununia religioasă ;
— Cum procedăm în ziua Iahrțait-ului ?
— Sfaturi talmudice, vorbe de spirit rabinice etc.

Calendarul cuprinde un Glosar iudaic, în care sînt explicate noțiunile și instituțiile mozaice.

Prețul unui exemplar : 3 lei

Se poate procura de la comunitățile evreiești din țară.

CĂRȚI NOI

Saşa Pană: „NĂSCUT ÎN '02"

Ajuns acum la vîrsta amintirilor, Saşa Pană nu e deloc avar cu noi. Disponibil, dimpotrivă, ca puţini alţii, să-şi împărtăşească experienţa, să nu treacă sub tăcere chiar fapte sieşi defavorabile, scriitorul septuagenar îşi reconstituie, etapă cu etapă, cu migală, metodic aş zice, biografia — şi civilă şi intelectuală. El nu se lasă în voia amintirilor, ci le provoacă, răsfoind bunăoară un vechi jurnal sau îngălbenitele foi ale unor colecţii de ziare şi reviste, albume, vrafuri de manuscrise, în fine, o întreagă, voluminoasă corespondenţă. Le provoacă lucid şi le organizează într-un volum de proporţii astăzi puţin obişnuite (aproape 700 de pagini). Dar care nu descurajează demersul cititorului, căci, depănîndu-şi amintirile, autorul nu e de umoare egală, evită astfel cea mai gravă dintre primejdiile unei atari întreprinderi : monotonia. Tonalitatea scrierii e alta mereu, determinată de natura faptului memorat, de starea de spirit pe care o declanşează povestitorului. Filele nostalgice alternează, în această carte, cu cele umoristice ; notaţiilor seci, de proces verbal, le succed însemnări în care se insinuează revolta împotriva stării de lucruri aparţinînd unui timp revolut, împotriva unor mentalităţi reprobabile, pernicioase. Autorul omagiază prietenia, figurile ilustre sau modeste, ale unor oameni de bine, înfierează năravuri, e cînd melancolic şi duios, cînd grav, şugubăţ pornit să istorisească şotii sau de o reală tristeţe, indignat dar capabil să simuleze şi indiferenţa.

Captivantă lectura acestor memorii deci, chiar dacă, datorită subiectivităţii prea accentuate a naratorului, ele nu se constituie, cum ideal ar fi fost, într-o cronică a evenimentelor capitale ce i-au marcat existenţa. Căci culoarea epocii evocate nu lipseşte întîmplărilor — cît de diferite ! — pe care le narează. Şi nici un anume tîlc anecdotelor care abundă în paginile acestei cărţi. Să nu uităm apoi că autorul a avut şansa de a cunoaşte medii sociale din cele mai diverse, nu din afara lor, întîmplător, sau voit, în urma unui contact vremelnic sau superficial, al unei documentări grăbite, ci dinlăuntrul lor chiar, ca unul devenit implicat în viaţa lor. Şi că, în acest sens, mărturiile sale, chiar parţiale, subiective, ca orice mărturie în definitiv, sînt dintre cele mai utile, demne, oricum de interes şi întreţinînd interesul lectorului.

Unicul fiu al doctorului Binder din Dorohoi, Saşa Pană va face el însuşi la Iaşi mai întîi şi la Bucureşti apoi, studii medicale, şi

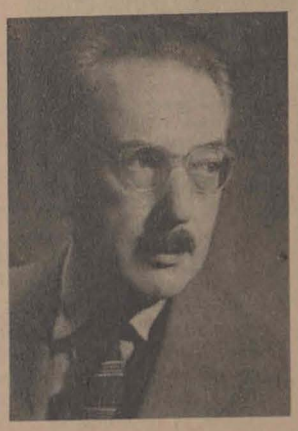

va profesa o viaţă de om, medicina. Mărturiile sale despre această lume şi despre viaţa studenţească a epocii, nu pot fi de aceea desconsiderate. Cu atît mai mult cu cît, cu sau fără voia autorului ele aruncă o lumină, alta de fiecare dată, nouă mereu, asupra vieţii sociale, dezvăluie caracterul unor relaţii inacceptabile pentru noi.

Asemeni lui G. Brăescu, ofiţer de carieră, memorialistul poate depune şi în privinţa mediului militar, reflectînd atîtea contradicţii sociale de un ordin mai general, mărturii de încredere.

Medic în uniformă militară, Saşa Pană a trăit intens totuşi, viaţa unei anume boeme literare-artistice, pe care n-o caracteriza sordidul. A fost nu doar un adept, printre alţii, ai modernismului, ci un stegar al acestei mişcări care, în pofida exceselor ei, a avut o raţiune şi a împlinit o funcţie de loc neglijabilă. Un înflăcărat animator, un priceput organizator al ei ; un scrupulos pînă la extrem arhivar al activităţii celor pe care i-a grupat în jurul revistei *Unu*, pe care nu o dată i-a impulsionat să scrie, şi pe care, cu grele sacrificii i-a editat. Şi chiar dacă aprecierile sale cu privire la un scriitor sau altul pot fi discutabile, chiar dacă unele dintre interpretările sale nu ne dau deplină satisfacţie, cartea lui de amintiri conţine numeroase informaţii pe care numai el ni le putea furniza. Care-l privesc îndeaproape pe istoricul literar, dar care solicită şi interesul cititorului obişnuit. Şi, în paginile acestei cărţi e recreată o atmosferă pe care foarte puţini au cunoscut-o ca el şi ar fi fost în stare să ne-o facă familiară.

Satisfacţia lectorului nu e doar de natură informativă. Căci, evocînd situaţii, personaje, acţiuni în care s-a angajat, în sine interesante, Saşa Pană îşi descrie şi îşi explică propria sa evoluţie, reface un destin nu dintre cele obişnuite.

Propensiunea sa pentru ideile generoase, cultul slovei scrise care-l animă, setea de cultură, spiritul de ordine care-l caracterizează în chiar acţiuni aparent anarhice, iniţiativele de care s-a dovedit în stare, sînt, înainte de toate, rodul educaţiei, severe şi pline de înţelegere totodată, pe care a primit-o în casa doctorului şi autoritar şi blînd, Binder. Un doctor evreu, ieşit dintr-o familie umilă, care a acces la această situaţie socială şi intelectuală ; înfruntînd grele adversităţi, datorită unui continuu, supraomenesc efort, unei perseverenţe aparte. Şi care i-a insuflat fiului său dragostea de muncă şi respectul muncii, o anume disciplină intelectuală. Un doctor care a respins propunerea de a renega credinţa străbunilor săi, în schimbul unei frumoase cariere profesionale şi a oferit astfel fiului său un exemplu de demnitate, de loialitate pe care acesta nu-l va uita. Un medic generos. Nu gonea după pacienţi bogaţi, cîştigase, în schimb, şi încrederea şi stima şi dragostea săracilor, a ţăranilor, în folosul cărora tipărea din banii săi o revistă de popularizare a cunoştinţelor medicale, de el singur scrisă, corectată şi expediată. Medicul acesta era, pe deasupra, un cititor pasionat, care transforma lectura zilnică a presei democrate, socialiste într-un adevărat ritual familial. Setea de lectură în casa părinţilor săi a deprins-o viitorul scriitor de mai tîrziu. Şi respectul pentru om şi simţul dreptăţii, tot aici. Spiritul de iniţiativă de asemenea, curajul de a se arunca în acţiuni hazardate, fără să-şi precupeţească nici forţele, nici banii, urmărind o finalitate de un interes general.

Mereu alte influenţe s-au adăugat acestora, primordiale. A dascălilor săi buni. Şi a unor prieteni, precum Ştefan Roll, întruchipare pură a generozităţii, a dăruirii. Şi a unor luptători curajoşi pentru dezrobirea poporului. Saşa Pană nu se sfieşte să se arate ucenic al lor în atîtea privinţi. E dovada supremă a sincerităţii confesiunii sale. Care, de aceea, ne cîştigă.

IACOB LEIBOVICI

Uu mare muzician: Leonard Bernstein

Ne amintim de „lecţiile de muzică" pe care le-a oferit telespectatorilor români, în stagiunea 1971—72, cunoscutul şef al orchestrei simfonice din New York, Leonard Bernstein. Tălmăcind, cu o rară putere de evocare, în multiplele sale calităţi de profesor, dirijor, pianist, compozitor şi conferenţiar, sensurile şi frumuseţile muzicii, Bernstein a reuşit să imprime în memoria celor ce i-au urmărit prelegerile figura de neuitat a unui mare muzician, stăpîn pe bagheta sa şi pe prestigioasa orchestră pe care o dirija.

Toţi marii muzicieni ai lumii re-creiază viaţa, într-o viziune originală, semnificativă, îmbogăţind comoara spiritualităţii universale. Printre aceşti mari muzicieni se numără şi Leonard Bernstein, care a împlinit la 25 august vîrsta de 55 ani. S-a născut la Lawrence în statul Massachusetts din S.U.A. După ce a terminat Latin School, a urmat Universitatea Harvard, unde a frecventat cursurile de compoziţie cu Eduard Berlingme Hill şi cu Walter Piston. După absolvirea, în 1939, a Universităţii Harvard, şi-a petrecut următorii doi ani la Institutul Muzical Curtis din Filadelfia, unde a lucrat cu Fritz Reiner pentru calificarea de dirijor şi cu Randall Thompson pentru orchestraţie. Studiile de piano-forte le-a făcut cu Izabela Vengerova. După ce, în verile anilor 1940 şi 1941 şi-a completat studiile muzicale la Şcoala Specială din Berkhire, Bernstein a fost angajat, în 1942, ca asistent al lui Kussewitsky la Institutul de muzică din Tanglewood, de unde, în anul următor a trecut ca dirijor adjunct la orchestra simfonică a Filarmonicei din New York. Împlinise 25 de ani.

Se anunţase tocmai un concert extraordinar sub bagheta marelui dirijor Bruno Walter, ca oaspete. Abia se urcase la pupitru faimosul dirijor cînd un atac de cord puse conducerea într-o situaţie delicată. S-a decis atunci ca tînărul Bernstein să preia bagheta concertului, pe care l-a executat usque ad finem *într-o strălucitoare reuşită. În acea seară din toamna anului 1943 s-a decis faima lui de muzician.*

În anii următori, Bernstein a dirijat nenumărate orchestre de prim rang în întreaga Americă şi în principalele capitale ale Europei. Timp de trei ani (1945—1948) a deţinut postul de director muzical al Orchestrei centrale din New York City. În 1949, a devenit şef de orchestră al Orchestrei simfonice din New York. În acelaşi an a inaugurat stagiunea cu Orchestra filarmonică din Israel. Cu acea ocazie şi pentru cinstirea oaspetelui, a fost executată prima lui simfonie Ieremia *(pentru mezzosoprană şi orchestră), scrisă în 1943 şi executată prima oară de Orchestra simfonică din Pittsburg.*

Această lucrare, pentru care critica muzicală americană a avut cuvinte de elogii, a fost deseori programată de filarmonica din S.U.A. După cum indică şi titlul ei, simfonia are o temă biblică.

Crescut într-o familie de evrei tradiţionalişti, Bernstein a căpătat o educaţie religioasă şi a ţinut să facă din prima sa inspiraţie muzicală actul public de credinţă şi ataşament faţă de neamul său şi de Biblia milenară.

Simfonia Ieremia *cîntă, în sfîşietoare armonii muzicale tragedia distrugerii templului, iar* mezzosoprana, *în* ieremiade *cutremurătoare cere Celui Atotputernic milă şi îndurare pentru cei goniţi din casele lor şi din Iudeea. Presa de specialitate a declarat că lucrarea face dovada peremptorie că muzica şi filozofia alcătuiesc o unitate de nedespărţit. Acolo unde încetează orice posibilitate de exprimare a cuvîntului, începe muzica, adică o revelaţie mai înaltă decît înţelepciunea şi filozofia, cu profunde semnificaţii etice şi nebănuite virtuţi educative. Această minune a realizat-o din plin Leonard Bernstein, atît în simfonia sa* Ieremia, *cît şi în toate lucrările muzicale ce au ilustrat cele 23 de prelegeri. Beethoven, Brahms, Ceaicovski, Berlioz, Mahler, Gershwin, Haydn, Liszt etc. au devenit prin limbajul său sintetic şi plin de acurateţe, prin fermecătoarea sa baghetă şi prin toată ţinuta sa modestă şi prietenoasă, perfect accesibili tuturor audienţilor, inclusiv copii şi tineri.*

A doua compoziţie a lui Bernstein a fost Haşkivenu, *simfonie pentru tenor, cor şi orgă, lucrare cu caracter religios, prezentînd, într-o admirabilă şi plastică traducere în limbaj muzical, rugăciunea de seară a evreului.*

Să nu neglijăm, în portretizarea maestrului Bernstein, ceea ce nici el nu a neglijat : să fie în toate împrejurările vieţii un vlăstar al poporului său. Aşa, atunci cînd fiul său a împlinit vîrsta de 13 ani, ritualul de Bar-Mitzva s-a oficiat în oraşul sfînt, Ierusalim.

Pentru deosebitele sale virtuţi de pedagog, Bernstein a fost numit în 1951 profesor de muzică la Universitatea Brandeis din S.U.A., unde funcţionează şi astăzi.

El a compus muzica de scenă la teatralizarea romanului Candide *al lui Voltaire.*

Nu este locul aici de a enumera bibliografia lui Bernstein, dar nu putem trece peste două mari lucrări ale sale, The age of anxiety *(vîrsta anxietăţii), simfonie pentru orchestră şi pian pentru care a obţinut premiul Mark Horblitt, ce se acordă anual de către reputata orchestră simfonică din Boston pentru opere simfonice de mare amploare, precum şi* Requiemul *compus cu prilejul împlinirii unui an de la asasinarea fostului preşedinte al S.U.A., John Kennedy. Această din urmă lucrare este o gravă chemare adresată oamenilor de a-şi uni conştiinţele pentru apărarea idealului de împăciuire între oameni şi popoare, fără deosebire de rasă sau credinţă.*

IACOB BACALU

„MADE IN ROMANIA"

De la începutul anului şi pînă în prezent, uzina de rulmenţi din Braşov a livrat pentru export peste prevederi, produse în valoare de 1,5 milioane lei valută. Pentru prima oară, pe listele de export ale uzinei au fost incluşi parteneri din Australia, Tailanda şi Maroc.

●●

MEDALIE INTERNAŢIONALĂ

Creaţia tehnică românească continuă să se afirme şi să-şi confirme valoarea în confruntările internaţionale. De curînd, la Salonul de invenţii de la Viena, un nou produs românesc a fost medaliat „pentru înaltă eficienţă economică". Este vorba de un arzător toroidal pentru combustibil gazos, realizat la Uzinele de ţevi din Roman. Acesta se aplică cu mare eficienţă la cuptoarele cu vatră rotativă de la laminoarele de 16 ţoli ; el permite o încălzire uniformă, economiseşte combustibilul, reduce timpul de ardere, se manevrează cu mare uşurinţă.

●●

STRUNGURI MODERNE

Specialiştii Întreprinderii de strunguri din Arad proiectează cea de-a treia generaţie de strunguri moderne. Printre acestea figurează strungurile revolver şi cele frontoare, strungurile de repriză şi cele cu comandă numerică.

În prezent, întreprinderea arădană realizează, în cadrul fabricaţiei curente, strungurile S.N.A. — 750—500—360—280, care au luat locul vechilor familii de strunguri paralele. Ele se caracterizează printr-un randament mai mare şi prin gradul înalt de precizie al lucrărilor pe care le efectuează.

●●

FESTIVAL DE FOLCLOR PE LITORAL

La 3 septembrie se încheie cea de-a IX-a ediţie a Festivalului de folclor de pe litoral — manifestare a mişcării artistice de amatori, care a oferit spectatorilor români şi străini, veniţi la odihnă, imaginea vie a bogăţiei şi varietăţii folclorului românesc.

În programul actualei ediţii a figurat un număr sporit de cîntece şi dansuri populare mai puţin cunoscute, datini şi obiceiuri străvechi.

●●

„POVESTIRI DIN ROMÂNIA"

Sub acest titlu, în editura „La Gaya Ciencia" din Barcelona a apărut un volum de povestiri de Ion Creangă. De asemenea, editura „Doncel" din Madrid a scos de sub tipar un volum de legende şi basme populare româneşti sub titlul „Unde a trăit Zamolxe".

Lincoln, 1159

Oraşul Lincoln, situat în estul Angliei, a avut în evul mediu o comunitate evreiască importantă, considerată a doua după cea londoneză. Menţionată prima dată în anul 1159, obştea se afla sub protecţia marelui episcop. Din acea perioadă a rămas consemnat numele eruditului rabin Joseph din Lincoln, iar din a doua jumătate a secolului al XIII-lea numele lui Hagin, fiul lui Moses ben Yom Tov din Londra, şeful tribunalului rabinic al evreilor din Anglia între 1258 şi 1280, şi fratele său Benedict din Lincoln.

În Steep Hill, vechiul cartier evreiesc se mai păstrează şi azi vestigii ale arhitecturii medievale evreieşti, între care o clădire cunoscută sub denumirea de Casa evreiască, despre care se crede că a fost pe vremuri o sinagogă.

În cursul celui de al doilea război mondial, comunitatea s-a mărit prin sosirea unor refugiaţi din alte ţări.

STUDIUL ISTORIEI

În ultima vreme a crescut şi în Israel interesul pentru studiul trecutului şi culturii colectivităţii evreieşti din România. Istoria acestei comunităţi, valorile spirituale create de-a lungul secolelor, figurile proeminente ce s-au ridicat aici formează obiect al cercetării istoricilor şi altor oameni de cultură. Ele au constituit subiecte pentru mai multe lucrări de doctorat.

O activitate utilă pe acest tărîm depune în ultimii ani aşezămîntul „Dr. Iacob Niemirower", creat din iniţiativa unor oameni de cultură originari din România.

De curînd, acest aşezămînt a trecut sub egida Universităţii din Ierusalim, urmînd a-şi desfăşura activitatea ca o secţie a Institutului de studii iudaice. Un acord în acest sens a fost încheiat între conducerea aşezămîntului „Dr. I. Niemirower" şi rectoratul universităţii ebraice.

Acest aranjament deschide perspective mai largi de activitate aşezămîntului profilat pe cercetarea istoriei şi culturii evreilor din România.

INDEX AL LITERATURII EBRAICE

În editura Swallow Press, Chicago, a apărut cartea lui Nathaniel Kravitz „Trei mii de ani de literatură ebraică". Prezentările biografice ale gînditorilor şi scriitorilor şi indexul pe care îl cuprinde, face ca această carte să poată fi folosită ca un dicţionar al literaturii evreieşti.

meridiane

Începuturile comunităţii evreieşti din New York

Micul grup de evrei care în urmă cu peste 300 de ani a ajuns în Noul Amsterdam (azi New Yrok) a fost bine primit de locuitorii oraşului. Ei fuseseră nevoiţi să-şi părăsească aşezările din pricina inchiziţiei care se instaurase în Brazilia stăpînită de către portughezi. Vaporul lor, cu destinaţia Olanda, fusese capturat de piraţi, dar captivii au fost salvaţi de către o corabie franceză care a acostat la Noul Amsterdam la 1 septembrie 1654.

Cei 23 de pasageri s-au stabilit pe ţărmul insulei Manhattan şi au început să caute o modalitate de a plăti celor ce îi transportase aici. Au fost ajutaţi de cîţiva locuitori ai oraşului, care le-au cumpărat o parte din lucrurile aduse, dîndu-le înapoi obiectele de îmbrăcăminte şi de gospodărie.

În acea vreme, în Noul Amsterdam numai biserica reformată olandeză avea dreptul de a oficia în mod public servicii religioase, astfel încît evreii au trebuit să se limiteze a se ruga în casele unora dintre membrii micii comunităţi. Cînd, în anul 1664, Noul Amsterdam a fost cucerit de englezi, atît olandezii cît şi evreii au devenit cetăţeni britanici. În anul 1673, evreii posedau de acum un local de rugăciune, închiriat în Beaver Street. Spre sfîrşitul secolului al XVII-lea, obştea care şi-a luat numele Shearith Israel număra o sută de suflete.

Ca în toate noile aşezări evreieşti, prima necesitate a fost procurarea unui loc pentru a se putea înmormînta morţii potrivit ritualului. Primul cimitir înfiinţat la New York, mai există şi azi în Manhattan. Cel de al doilea cimitir a fost înfiinţat în anul 1682, în Chatham Square. Aici sînt înmormîntaţi Gershom Mendez Seixas şi fratele său Benjamin Seixas, care au înfiinţat bursa din New-York. Un al treilea cimitir a luat fiinţă în 1805.

Prima sinagogă a fost construită abia în anul 1730 în Mill Street, după modelul sinagogilor din Amsterdam. Era mică, abia putea cuprinde pe membrii adulţi ai congregaţiei Shearith Israel. New York-ul avea pe atunci 8 500 de locuitori, între care 29 evrei, capi de familii. În anul 1825 comunitatea ajunsese la 600 de membri. Între timp, unii dintre noii sosiţi reuşiseră să-şi creeze o situaţie. Au urmat valuri masive de imigraţii din Bavaria, Austria, Boemia şi Ungaria, astfel că la 1869 comunitatea număra 40 000 suflete. Persecuţiile şi pogromurile din răsăritul Europei au avut ca urmare o creştere vertiginoasă a populaţiei evreieşti din New-York ; în 1900 ajunsese la 600 000 iar în următorii zece ani această cifră s-a dublat.

Timp de 170 de ani, Shearith Israel a fost singura comunitate din New-York, cuprinzînd atît pe evreii sefarzi cît şi pe cei askenazi sosiţi mai tîrziu. Abia în 1825 a luat fiinţă congregaţia Bnei Jeshurun, exclusiv askenazită, care a construit o a doua sinagogă. Apoi, la scurte intervale, au fost construite alte 14 sinagogi. Astfel evreii sosiţi din Polonia au înfiinţat congregaţia Shaarey Tzedek, noii sosiţi din Olanda au pus bazele comunităţii Bnei Israel, cei din Franţa comunităţii Shaarey Broho, cei din Germania comunităţii Temple Emanu-El, fiecare cu sinagoga respectivă.

În prima perioadă, pentru menţinerea tradiţiei şi învăţăturii iudaice a fost nevoie de învăţători itineranţi, ca de pildă Moses Fonseca, adus din Curaçao pentru a îndeplini funcţia de *hazan* şi de învăţător. În 1839 a sosit din Anglia hazanul Samuel M. Isaacs, primul predicator permanent din New-York. El a scos în 1859 revista „Jewish Messenger", o publicaţie evreiască de mare prestigiu. Jacques Iehuda Lyons, cantorul congregaţiei Shearith Israel, a adunat material pentru o istorie a evreilor din America dar nu a reuşit să ducă la capăt lucrarea.

Primii care au ocupat jeţuri rabinice la New York au fost rabini veniţi din Europa ca Leo Merzbacher ; dr. Max Lilienthal, considerat unul dintre cei mai buni predicatori în limba germană ; dr. Morris J. Raphall etc. Au sosit de asemenea şi cantori cu voci excelente ca Leon Sternberger din Varşovia şi Ignatius Ritterman din Cracovia, care au dat un nou impuls serviciilor religioase.

În anul 1842, rabi Samuel Isaacs, aparţinînd congregaţiei Bnei Jeshurun a transformat o şcoală serală într-o Talmud-Tora şi apoi în Institut Ebraic. Acesta a funcţionat pînă în

Ieşiva din Williamzburg

1847. Şi alte obşti, ca Anshe Hesed şi Rodef Shalom au înfiinţat şcoli de limba ebraică. Bnei Jeshurun, Temple Emanu-El, Sharey Zedek şi Shearith Israel au înfiinţat şcoli locale de zi, îmbinînd învăţămîntul religios cu cel laic. În 1854 existau şapte asemenea şcoli. Un membru marcant al comunităţii, Sampson Simson a organizat un Seminar teologic iudaic.

După revoluţia americană şi-au făcut apariţia societăţi de ajutor mutual — Landmannschaften care s-au manifestat la început mai ales ca societăţi de înmormîntare. Astfel au luat fiinţă Hevra Ghemilut Hasadim, Hevra Hesed Vaemet care mai există şi azi. Au apărut şi asociaţii-fraternităţi, ca Bnei Brith, Hebrew Benevolent Society etc., care urmăreau menţinerea unei atmosfere de armonie între evrei. În 1820, femeile au organizat şi ele o societate de binefacere, apoi au început să apară societăţi literare ebraice, *Kultur Verein* şi *Sang Verein*. Una dintre acestea, „Harmonie Club" al evreilor germani, mai există şi azi. Cîteva din aceste organizaţii culturale au creat Asociaţia Bibliotecii Maimonide (1850), la dispoziţia publicului.

În această perioadă au început să apară publicaţii evreieşti : o revistă lunară „The Jew", „The Asmonean", „The Jewish Messenger". Tot atunci au fost tipărite cărţile de rugăciune *Mahzor mi-l Kol ha Shanah, Book of Yashar* de Mordehai Noah şi o istorie postbiblică a evreilor, scrisă de Rev. Raphall.

Pentru procurarea obiectelor de cult evreii cu o situaţie materială mai bună se adresau artizanilor din ţările de origină. Astfel, în anul 1730, la inaugurarea primei sinagogi din New-York, preşedintele comunităţii, Jacob Frank, a scris fiului său, care rămăsese în Anglia să-i trimită *etz haim* (suportul de lemn pe care se înfăşoară sulul Torei). Comentatorii acestei scrisori cred că e vorba de o scăpare din fuga condeiului şi că deoarece un asemenea obiect de lemn se putea găsif oarte uşor în colonie, trebuie să fie vorba de *rimonim*, podoabele din metal cu care se împodobesc aceste suporturi. A rămas o tradiţie ca obiectele de cult din argint să fie aduse din ţările europene de unde proveneau membrii diverselor comunităţi. Totuşi au existat şi în America meşteri argintari iscuşiţi ca de pildă Myer Myers (1723—1797), membru al comunităţii Shearith Israel, ale cărui lucrări pot fi văzute în mai multe muzee din America. La Muzeul evreiesc din New-York se pot vedea rimonim din Austria şi Ungaria, yad (indicatoare) din Galiţia etc.

Începînd cu anul 1870 şi continuînd timp de jumătate de secol, numărul mare de noi sosiţi din Europa răsăriteană au modificat comunităţile evreieşti din New-York. În această perioadă peste un milion de evrei s-au stabilit în oraş. Majoritatea vorbeau idiş şi erau săraci. Integrarea în noua viaţă socială şi menţienerea tradiţiei proprii au constituit probleme greu de rezolvat.

Pînă în 1870, două treimi din membrii obştei evreieşti erau născuţi în Germania sau urmaşi ai acestora. Ei constituiau o colectivitate de 60 000 suflete. În 1920, populaţia evreiască atinsese cifra de 1 640 000.

New York-ul era punctul principal de intrare a emigranţilor în America şi constituia un domiciliu temporar pentru foarte mulţi dintre ei. Pe măsura sosirii lor, se instalau în diferite cartiere ale oraşului, potrivit stării lor materiale, lăsîndu-le apoi pe seama altor noi veniţi, pe măsura integrării lor economice. Sinagogile şi alte instituţii evreieşti se mutau şi ele, parcurgînd acelaşi drum ca şi enoriaşii. S-a calculat că marea masă a noilor veniţi se instala de obicei în cartierul Lower East Side, pe care izbutea să-l părăsească pentru altul mai bun, abia după o perioadă de 15 ani. Evreii mai înstăriţi locuiau în Harlem, apoi în Bronx.

Evreii din Germania şi apoi şi cei din răsăritul Europei au ocupat un loc important în industria şi comerţul cu textile şi confecţii. Pe de altă parte existau şi mici ateliere, în care noii veniţi lucrau — pe la sfîrşitul secolului trecut — cîte 70 de ore pe săptămînă. Deoarece atît patronii cît şi lucrătorii erau evrei, unele ateliere erau închise sîmbăta.

Pe lîngă un număr de sinagogi impunătoare, obştea evreiască a început să construiască şi instituţii filantropice, spitale, cămine de bătrîni, aziluri pentru orfani. „The United Hebrew Charities", compusă din şase societăţi filantropice, în afara ajutorării săracilor mai avea un birou de plasare, o şcoală profesională pentru însuşirea a diferite meserii : acorda împrumuturi pentru deschiderea unor mici ateliere sau magazine, acorda ajutor medical la domiciliu.

În 1889, mai multe societăţi care aveau ca obiectiv promovarea culturii iudaice au fuzionat, formînd Institutul ebraic, care peste cîţiva ani şi-a schimbat numele în „Alianţa pentru educaţie". Era dotat cu o bibliotecă, organiza conferinţe care atrăgeau un public numeros, cursuri de limbă engleză pentru adulţi şi copii ; avea cluburi literare, cursuri de muzică, o orchestră de copii şi cursuri de învăţămînt religios.

Noii sosiţi îşi organizau în primul rînd sinagoga şi obştea pe principiul Lansleit, luînd numele oraşului de origină. În anul 1887 existau 130 de asemena obştii evreieşti ; numărul lor crescuse în 1917 la 418. Capacitatea sinagogilor era în medie de 180 de locuri iar în timpul marilor sărbători mai funcţionau încă 50—70 sinagogi temporare. În majoritatea sinagogilor predicile şi diferitele comunicări se făceau în limba idiş.

Încercarea de unire a tuturor acestor comunităţi sub conducerea unei autorităţi centrale a întîmpinat multe dificultăţi. Pentru un scurt timp a fost instalat şef rabin al New-York-ului un erudit rabin din Europa, Jacob Ioseph din Vilna (1888). În 1910 s-a creat un „Birou al educaţiei kehilei" care a pregătit un grup de tineri educatori, au stabilit şcoli model, au făcut cercetări în problemele învăţămîntului. În 1915 ieşiva Etz Haim şi Seminarul teologic s-au unit creînd o instituţie de învăţămînt religios superior.

New York-ul era pe atunci unul din marile centre de cultură idiş. Pe la începutul acestui secol apăreau patru cotidiene şi nenumărate alte publicaţii în idiş. În acelaşi timp s-a dezvoltat şi teatrul evreiesc. În 1900 existau trei teatre care prezentau piese evereieşti în limba idiş ; în 1917 numărul lor crescuse la şapte.

După primul război mondial populaţia evreiască a New York-ului a crescut la 1 765 000 în 1927 şi apoi la 2 100 000 în 1950.

Un eveniment remarcabil în viaţa evreiască a fost transformarea ieşivei înfiinţate de rabi Isaac Elhanan în 1920, într-un Yeshiva-College şi apoi în Yeshiva-University, pentru care au fost aduşi din Europa rabini eruditi care să conducă studiile. Aceştia au fost rabinii S. H. Polacek şi Moses Soloveicik, căruia i-a urmat fiul său Joseph Soloveicik. Seminarul teologic evreiesc şi Institutul iudaic pentru religie, care în 1948 au fizionat cu Hebrew Union College pregătesc nu numai rabini ci şi eruditi în alte domenii. Secţia iudaică a Bibliotecii publice din New-York şi biblioteca Seminarului teologic evreiesc sînt dintre cele mai renumite biblioteci evreieşti din lume.

În general se poate spune că nici un alt oraş al diasporei nu oferă atîţia eruditi, cărţi, manuscrise şi posibilităţi de studiu într-o atmosferă evreiască.

CARNET

1. VEȘNICA ÎNTOARCERE

Vara ne mai privește încă la fereastră, la amiază respirația ei dogoritoare mai răzbate în unele zile prin pereții camerei, dar calendarul și culoarea frunzelor ne repetă tot mai insistent că ceasul ei a sunat. Foarte curînd toamna își va face intrarea în cetate, pășind superb pe un covor vegetal de aur și aramă..

Pe ogor, acei ce au semănat cu trudă culeg acum cu bucurie, iar în sinagogă simfonia divină a vieții lui Moșe se apropie de final. După ce, dînd urmare glasului ce răsuna din spinul arzător, a pășit la marea operă de scoatere a fraților săi din robie, după ce timp de 40 de ani i-a călăuzit prin pustiul torid adăpîndu-i cu apă și cu Legea sacră, după ce a cunoscut bucuria dulce a împlinirii și amărăciunea ingratitudinii umane, după ce și-a împlinit destinul pămîntesc, maestrul și învățătorul nostru se pregătește pentru marea, pentru sfîșietoarea scenă a despărțirii. Încă puțin și clipa cea din urmă, clipa irevocabilă va suna pentru el. Căci Moșe-omul împărtășește pînă la capăt destinul muritorilor. Cel care urmînd chemarea divină a urcat cele mai înalte culmi ale spiritualității, va trebui acum să coboare în neființă. După ce a îndeplinit în chip genial misiunea sa de trimis al Domnului, Moșe trebuie să-și împlinească destinul propriu, de muritor. Despărțirea e dureroasă, de un tragic patetism; uneori titanul ar dori să se sustragă legilor firii, dar înțelegînd neputința sa, își acceptă soarta, pregătindu-se pentru marea clipă a plecării.

Toamna va fi stăpînă deplină în cetate cînd în sinagogă vom rosti ultimele versete ale Torei, care sînt și acordurile din urmă ale simfoniei lui Moșe. Și imediat, fără vreun hiatus, fără pauză, vom rosti și versetele de început ale Torei, versetele Genezei, acordurile dintîi ale creației. Căci precum viața nu-și oprește curgerea, tot astfel și lectura Torei. Pentru noi ele sînt unul și același lucru: fluviul primordial al vieții și apa vie a Învățăturii.

Așadar, o luăm de la început, de la Bereșit. Ne întoarcem la izvoarele fluviului. În fiecare an, la vremea cînd paleta timpului e numai aur și aramă, reluăm această excursie pentru a ajunge la același final patetic. Și imediat ne întoarcem și o luăm de la început... O veșnică întoarcere, un mers continuu într-un cerc — așa arată viața noastră, privită dinafară.

Aceasta este însă aparența. În realitate e un urcuș continuu, o ascensiune neîntreruptă către piscurile greu accesibile dar sublime ale cunoașterii. Căci an de an noi nu repetăm mecanic, ci medităm asupra textului sacru, îl citim îmbogățiți cu un plus de cunoaștere și experiență a vieții, îi aflăm sensuri și frumuseți nesesizate pînă atunci.

Să încercăm a ilustra ideea printr-o fabulă talmudică.

Se povestește despre rabi Pinhas ben Iair că doi drumeți sărmani i-au bătut într-o zi la poartă. Aveau cu ei doză baniță cu orz, pe care i le-au lăsat în păstrare. Pe urmă au plecat mai departe, uitînd de banițele lor. Rabi Pinhas a semănat acel orz, l-a secerat și l-a dus la treierat și așa în fiecare an. După șapte ani drumeții au revenit, cerîndu-și înapoi orzul.

Rabi Pinhas i-a recunoscut și le-a spus: Aduce-ți cămile și măgari spre a vă ridica orzul...

Acei care cunosc vasta literatură de exegeză a Torei vor sesiza imediat analogia. În decursul unui lung șir de generații fiecare verset, fiecare cuvînt al Torei a fost discutat, comentat, interpretat, plasat într-o lumină inedită de către rabini și eruditi. Și surprinzător e faptul că tema nu a fost epuizată. Fiecare generație, fiecare învățat ce se apleacă asupra textului sacru îi află mereu alte înțelesuri, mereu alte frumuseți. Grînele lăsate în păstrare rodesc mereu și sporite sînt predate mai departe.

E o veșnică întoarcere, un proces care pentru noi nu se încheie niciodată.

2. ALEF, BET...

Alef, beth, ghimel....

22 semne și un întreg univers. Al nostru, universul iudaic. De la alef *și pînă la* tav *se întind granițele sale, cu cele cinci continente — cărțile lui Moșe, cu piscurile Profeților, cu fluviile largi ale Psalmilor, cu oceanul nesfîrșit al Talmudului. E o lume care ne aparține, pe care părinții noștri au explorat-o pas cu pas, pe care noi o știm mai mult din descrieri, dar fără de care existența noastră ar fi fost un nonsens. Căci de veacuri multe rațiunea noastră de a fi aceasta a fost: de a învăța, de a păstra și transmite mai departe tezaurul spiritual. Cheia acestui tezaur — pe care nu l-am închis în safe-uri blindate, nu l-am ținut cu avaritie numai pentru noi, ci la vedere, la îndemîna oricui — cheia sa e alcătuită din 22 de semne....*

Alef, beth, ghimel... Ne leagă de ele cele mai vechi amintiri, pe fiecare în parte ca indivizi și pe toți laolaltă ca popor. Cîți ani au trecut de cînd am învățat să cunoaștem — de fapt să recunoaștem *aceste semne, atît de organic integrate ființei și spiritului nostru încît pe plan individual e ca și cum ne-am fi născut cu ele? Cu ele și prin ele au deschis ochii asupra lumii părinții, bunicii, străbunicii noștri, șirul nesfîrșit al celor ce ne-au premers. De aceea, poate, senzația că literele străvechi le știm din totdeauna, fiind necesară doar o simplă formalitate de recunoaștere.*

Cîți ani au trecut de atunci și ce vîrstă am avut cînd am rostit pentru întîia oară alef, beth *și așa mai departe, pînă la* tav*? Pe atunci totul ni se părea firesc și simplu, niște litere și nimic mai mult. Treptat, însă, lucrurile au prins a lua contur și semnificație exactă. Așa am învățat să prețuim valoarea neestimată a străvechiului, bunului nostru* alef-beth.

Într-o lume în necontenită mișcare, în permanentă prefacere, el este mereu același, trăsătura de unire între ceea ce a fost și ceea ce va fi și prin aceasta, partea noastră de eternitate. Prin el realizăm colocviul cu cei ce ne-au precedat, după cum cei ce vor veni după noi vor putea, cînd vor simți nevoia, să comunice cu noi, cei de acum. Căci el e mereu același, egal cu sine însuși, aceleași 22 semne, cu exact aceeași semnificație. Alef a fost alef acum trei mii de ani, scris și rostit exact în același fel în Ierusalimul antic, la academiile de la Iavne și Babilon, la ieșiva de la Worms din secolul al XI-lea, în somptuoasele școli ale sefarzilor din secolul al XVI-lea, ca și în talmud-torele sărmane din tîrgurile răsăritene din secolul trecut. De mii de ani alef e alef, cu nici o nuanță în plus sau în minus. Tot așa beth, și ghimel, și dalet pînă la tav. Iată de ce, dacă un rabi Akiva, sau oricare alt învățat din antichitate s-ar trezi din smonul veșnic și ar pătrunde în oricare lăcaș de învățătură al nostru de azi el nu ar trebui să facă nici un efort spre a înțelege ceea ce se citește și se învață acolo. Două mii de ani au trecut, un șir nesfîrșit de seminții și popoare au apărut și au dispărut de pe fața pămîntului, dar alef a rămas alef. Cheia nu s-a schimbat, cu ea tezaurul învățăturii se deschide la fel ca pe vremea lui rabi Akiva. E și acesta un miracol, unul din miracolele care explică misterul supraviețuirii noastre.

Să nu ne mirăm, dar, și nici să nu ni se pară excesivă legenda talmudică ce susține că alef-beth-ul se numără printre cele șase sau șapte lucruri pe care Dumnezeu le-a făurit încă mai înainte de creația lumii. În nesfîrșita sa înțelepciune, Creatorul a asigurat temelia frumuseții lumii ce avea s-o creeze ulterior. Fără ea, creația însăși ar fi fost lipsită de sens. Într-adevăr, ce valoare ar fi avut lumea fără cultură, fără știință, fără artă, fără sămînța divină aruncată încă înainte de creație?

Tot așa, să nu ne mirăm că alef-beth-ul a fost în toate timpurile considerat sacru în iudaism. Nu, nu dintr-un fetișism simplist, ci din conștiința — implicită sau explicită — a funcției pe care a exercitat-o în existența noastră, individuală și colectivă. În definitiv, formula sufletului evreiesc este cuprinsă în aceste 22 de semne, ele sînt atomii substanței noastre nepieritoare.

Să recunoaștem, așadar, că și de data aceasta nesfîrșita sensibilitate a sufletului popular a intuit întocmai și a exprimat perfect esența lucrurilor în cîntecul acela despre alef-beth. Îl știți cu toții, vi l-a cîntat bunica, mama, melodia sa duioasă nu ați uitat-o, căci face parte din țesutul intim al ființei proprii.

Alef, beth, ghimel, dalet...

Victor Rusu

MĂIESTRIA CANTORULUI

Tradiția spune că muzica evreiască a apărut odată cu Tabelele Legii. Muzica constituie, astfel, un element de bază al vieții evreiești, la fel ca și cantorii, acei bărbați care, după dispariția leviților cu instrumentele lor muzicale, au contribuit la folosirea muzicii în desfășurarea ritualului religios.

Cuvîntul cantor (hazan) este întîlnit adesea în sursele talmudice. Sensul său era diferit de cel pe care îl are azi, reprezentînd o persoană însărcinată cu îndeplinirea anumitor îndatoriri în sinagogă, ca scoaterea sulurilor Torei din chivot, sunarea din șofar pentru a anunța sosirea Șabatului și a altor sărbători etc. El nu era obligat să oficieze în mod regulat serviciul religios, dar la cerere, putea să facă acest lucru. În perioada talmudică nu existau cantori permanenți, orice membru al obștei putînd fi chemat să oficieze ca *șeliah zibur* dacă avea o voce caldă, cunoștea textul pe dinafară și avea o conduită morală ireproșabilă. Abia în perioada gaonilor hazanutul a devenit o instituție permanentă.

Printre factorii care au contribuit la aceasta a fost complexitatea serviciului liturgic precum și dorința de a da serviciilor religioase o notă mai impresionantă. Cînd în cadrul serviciului religios au început să fie introduse *piyutim*, care au ocupat apoi un loc tot mai important, recitarea lor pe o melodie adecuată a revenit hazanului.

În evul mediu s-au stabilit norme de calificare a hazanilor. Ei trebuiau să aibă voce, să cunoască textele religioase, să se bucure de o reputație bună.

Cu timpul, în stilul și conținutul muzicii sinagogale au intervenit schimbări importante. Melodiile tradiționale au început să fie scrise cu notații muzicale; au fost create noi melodii sub influența tehnicii muzicale moderne. Unul dintre primii care a introdus aceste schimbări a fost *Salomon Sulzer* (1804—1890) care a deținut timp de 65 de ani funcția de prim-cantor la Viena. Alți cantori iluștri din secolul trecut au fost *Louis Lewandowski* (1821—1894), care a condus un cor renumit și a publicat două volume de muzică sinagogală; *Iosele Rosenblatt* (1880—1933), care a cîntat și la Metropolitan Opera din New York în „Ebreea" etc. În general, perioada de la sfîrșitul secolului al XIX-lea pînă la cel de al doilea război mondial poate fi considerată de noi epoca de aur a cantorilor. Masele de emoțiași umpleau sinagogile pentru a asculta cantori celebri.

Îmbunătățirea mijloacelor de comunicație a permis unor cantori renumiți că viziteze comunitățile, mărindu-și reputația. Ei erau comparați cu marii tenori ai timpului. Cînd într-o comunitate oarecare se ivea un cantor de seamă, chiar și mulți neevrei veneau la sinagogă să asculte serviciile religioase.

IOSELE ROSENBLATT

MOȘE KUSEVITZKY

DAVID ROITMAN

Dorința de a ajunge la o înaltă măiestrie artistică a determinat pe mulți cantori să studieze cu seriozitate spre a deveni stăpîni pe arta cîntului. Astfel a fost *Solomon Kashtan*, care a cîștigat un renume european, *Bezalel Schulsinger*, care pe la mijlocul secolului al XIX-lea instruia pe cei mai buni cantori din răsăritul Europei, frații *Kusevitzky* etc. Cantorul *Israel Schor* (1886—1935), provenit dintr-o familie hasidică, și-a cîștigat renume nu numai prin vocea sa caldă și frumoasă, ci și prin pietatea sa. El a refuzat invitația de a cînta la opera din Chicago, pentru a se dedica în întregime slujirii lui Dumnezeu în sinagogă. Mulți cantori s-au distins prin lucrările lor de compoziție ca *Israel Alter*, care și-a publicat compozițiile sinagogale în cartea *Shirei Israel* și în *Recitative cantoriale pentru Halel*; *Herman Ehrlich* a editat periodicul *Liturgische Zeitschrift* și a publicat o culegere de muzică sinagogală, cîntece pentru cor și recitative pentru sărbători; *Gershon Ephros*, a funcționat ca hazan în America, a compus muzică liturgică pentru soliști, cor și orgă și a publicat *Antologia cantorială* în cinci volume; *Aaron Friedmann*, prim cantor la vechea sinagogă din Berlin, a publicat *Șir li Șeloh*,

(Continuare în pag. 5)

IACOB BACALU

La 10 august a încetat din viață la București, în vîrstă de 68 ani, prețuitul colaborator al revistei noastre, Iacob Bacalu.

Născut la Fălticeni, a urmat Facultatea de Drept din București. Ca președinte al Cercului studenților evrei din orașul natal, a organizat numeroase manifestări culturale, cu participarea unor scriitori din București (I. Peltz, V. Voiculescu, Iacob Groper, Ionel Teodoreanu, Eugen Relgis, Camil Baltazar) pe care i-a prezentat publicului, rostind adevărate medalioane literare.

A făcut parte din conducerea studențimii evreiești din România și din conducerea căminului studențesc „Schuller". Prieten entuziast al ideilor propagate de Eugen Relgis, a fost președintele „Cercului umanitarist Eugen Relgis".

Avocat profesionist, sprit energic, neobosit, a activat în diferite organizații centrale evreiești, a fost în conducerea Uniunii evreilor români.

Înzestrat cu o bogată cultură multilaterală, a colaborat la mai multe publicații, cu deosebire la „Curierul israelit". S-a bucurat de prietenia multor figuri de seamă din viața literară și muzicală a țării; o bună parte din aceste figuri au fost prezentate de el și în revista noastră. Bazate pe amintiri dar și pe o conștiincioasă documentație, articolele sale erau citite cu mult interes.

A murit în plină activitate publicistică: tocmai predase redacției articolul pe care îl publicăm în numărul de față; și se documenta în vederea comemorării lui H. St. Streitman.

Înhumat la cimitirul „Filantropia", memoria i-a fost cu multă simțire evocată de d. S. N. Blumenfeld.

DECESE

În perioada 26 iulie — 10 august 1973, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Fischhbach I. Herman (76 ani), bd. Gh. Gheorghiu-Dej 46; Silberstein Ioseph (72), C. Victoriei 91; Iliad Românul Ernestina (74), str. Mecet 24; Cociu Costieni Luna (82), bd. Bălcescu 24; Ziscovici Blima (58), str. Dumitru Popescu 79; Schwartz Rosa (72), Căminul Bradului 16; Snap Sofia (67), str. Pop de Bășești 43; Lemeș Eva (72), str. Av. Vasile Fuică 22; Schlanger Berta Calafeteanu (83), bd. Republicii 25; Haimovici Mina (78), C. Văcărești 229; Barat Carol (50), bd. Dimitrov 135; Stein Leon (71), Gura Ialomiței 18; Feingold Natalia (92), str. Transilvaniei 45; Steinfeld Lizette (83), str. Vlad Județul 28; Theumim Gherson (62), str. Agata Bărsescu 24.

Olga, fiică, Leon, Marius, Marcel, Rubin și Solomon, fii, împreună cu nurorile, ginerele, nepoții, strănepoții, anunță cu profundă întristare că la 10 mai 1973 a încetat din viață, în vîrstă de 87 de ani,

SIMA MARCUS
din Bacău

Înmormîntarea a avut loc la Așkelon — Israel.
Fie-i memoria binecuvîntată!

Vizita Marelui rabin al Franței, Eminența Sa dr. Jacob Kaplan

(Urmare din pag. 1)

„הקול קול יעקב"

„Hakol, Kol Jaakov", „Vocea lui Jacob Kaplan este vocea celor 600 000 coreligionari din Franța, este vocea care se ridică în toate ocaziile, cu autoritate, cu prestigiu, cu înțelepciune și cu dragoste. Întotdeauna dr. Kaplan s-a pus în slujba poporului, în luptă și în Rezistență împotriva fascismului, în apărarea tuturor celor oropsiți și prigoniți, în proclamarea marilor noastre adevăruri etice. Membru al Academiei de științe morale și politice a Franței, comandor al Legiunii de onoare, Jacob Kaplan este o personalitate distinsă nu numai a comunității evreiești din Franța, dar și a patriei sale, al cărei leal și devotat cetățean este".

Cuvîntul d-lui dr. Jacob Kaplan

În răspunsul său, înaltul oaspete a mulțumit pentru călduroasa primire ce i s-a făcut d-sale și d-nei Kaplan.

„Am auzit multe lucruri bune despre modul cum se dezvoltă viața evreiască la dv. Nu m-am așteptat însă de loc la cele ce am avut bucuria să văd cu proprii mei ochi, acum, cu prilejul vizitei noastre. Sinagogile frumoase și bine întreținute, care funcționează zilnic dimineața și seara, cursurile de Talmud Tora, corurile cursanților, grija pentru alimentația rituală, Revista cultului mozaic și celelalte publicații, toate vă fac cinste și mărturisesc deplina libertate religioasă de care vă bucurați.

„Am vizitat instituțiile de asistență socială și pot să vă spun că *ele pot servi drept model pentru noi, evreii francezi, precum și pentru alte mari comunități evreiești din lume.* Aveți o minunată organizare, respectați cu multă grijă demnitatea umană atunci cînd ajutați pe cei în nevoie și în suferință și vă călăuziți de principii de echitate în distribuirea acestor ajutoare.

„Atît d-na Kaplan cît și eu am fost foarte impresionați și onorați de invitația făcută de către Federația Comunităților Evreiești din România cît și personal de către d-na și d. Șef-rabin dr. M. Rosen.

„Am citit cu cea mai vie plăcere omagiile atît de justificate care au fost aduse d-lui dr. Moses Rosen, atît de autoritățile oficiale ale țării cît și de către comunitățile evreiești cu prilejul celei de a 25-a aniversări de la alegerea domniei sale ca șef-rabin al României, și mă asociez pe deplin la ele. Asociez de asemenea la aceste omagii, Consistoriul Central al Evreilor din Franța și iudaismul francez, din partea cărora aduc aici un salut frățesc conducerii Federației Comunităților și tuturor comunităților.

„Nu este pentru prima dată că am avut plăcerea să întîlnesc pe eminentul dv. șef-rabin. L-am văzut pentru prima oară atît pe dumnealui, cît și pe doamna Rosen, pe care doresc să o salut, la Praga, în anul 1957, cu ocazia ceremoniilor oficiale organizate în onoarea șef-rabinului Cehoslovaciei. Am fost puternic impresionat de prima noastră întîlnire, de amabilitatea sa, de cunoștințele sale talmudice, de bogăția învățăturii și de înalta valoare a cuvîntărilor ce le-a rostit. De atunci l-am întîlnit de multe ori și am plăcerea să vă spun, ceea ce de altfel știți foarte bine, că autoritatea domniei sale este mare și apreciată nu numai în țara dv., dar cu mult mai departe de hotarele țării.

„Reconstituirea comunităților din România s-a făcut sub impulsiunea dinamică a șef-rabinului dv. și cu concursul activ și eficace al guvernului țării.

„Exprim — a continuat d-sa — adînca recunoștință guvernului român pentru că vă dă asemenea posibilități de a fi buni evrei. Pretutindeni unde îmi întorc privirile în această țară, găsesc „joie de vivre", bucuria de a trăi care se oglindește pe fețele tuturor.

„Vă binecuvîntez pe toți cu Binecuvîntarea Cohanimilor!"

Predica marelui sacerdot al evreilor francezi a produs o profundă impresie.

În vizită la Prea Fericitul Patriarh Justinian

דר. קאפלאן אין באונ ביים פאטריארך יוסטיניאן

La sinagoga „Malbim": oaspetele scrie în Pincas

אין דער מלבים־שיל: דער גאסט שרייבט אין פנקס

Doamnele Kaplan și Rosen la recepția oferită de Comunitatea evreilor din București

די רבנית דר. קאפלאן און די רבנית דר. רוזן ביי דער מסיבה וואס ס'האט געגעבן די בוקורעשטער יידישע קהילה

În aceeași seară, în sala de festivități a restaurantului ritual al Federației a avut loc un Oneg-Șabat, la care au participat distinși reprezentanți ai vieții evreiești din țara noastră. Corul Talmud Tora, sub conducerea maestrului H. Schwartzman, a cîntat Zemirot.

Dl. av. Daniel Segal, președintele Comunității Evreilor din București, a rostit un impresionant toast în onoarea oaspeților.

În ziua următoare, sîmbătă, după rugăciunea de la templul coral, s-a oferit un Kiduș, în sala bibliotecii templului. Au rostit DIVREI-TORA, Eminențele Lor Jacob Kaplan și Moses Rosen, precum și d. Prim-rabin Meer Marilus.

A doua masă de Șabat a avut loc la locuința Eminenței Eale domnului Șef-rabin dr. Moses Rosen, cu participarea conducătorilor Federației Comunităților Evreiești și a soțiilor lor.

Duminică 12 august, oaspeții, însoțiți de d-na și d. dr. M. Rosen au plecat într-o vizită pe litoralul Mării Negre. La aeroportul Mihail Kogălniceanu au fost salutați de o numeroasă delegație a Comunității Evreilor din Constanța, în frunte cu d-l președinte Freiberg.

Marele rabin al Franței și doamna Kaplan au vizitat sinagoga din Constanța și au stat de vorbă cu enoriașii. Ei au vizitat casa rituală de odihnă a Federației Comunităților Evreiești, de la Eforie Nord unde au luat masa, exprimîndu-și satisfacția asupra modului cum e organizată.

Marți 14 august, oaspeții, însoțiți de d-na și d Șef-rabin dr. Moses Rosen au plecat la Poiana Brașov pentru odihnă. Ei au vizitat casa rituală de odihnă a Federației Comunităților Evreiești de la Cristian — Brașov, felicitînd conducerea acesteia pentru cele realizate acolo.

Joi 16 august a avut loc la templul din Brașov o adunarea a enoriașilor comunității, veniți să salute pe oaspeți. Au luat cuvîntul președintele Comunității Evreilor din Brașov, d. Gronich, precum și Eminențele Lor J. Kaplan și M. Rosen.

Luni 20 august, Marele rabin al Franței și d-na dr. J. Kaplan au părăsit țara. La aeroportul Otopeni au fost conduși de d. Șef-rabin și d-na dr. M. Rosen, de conducătorii Federației Comunităților Evreiești și ai Comunității Evreilor din București.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor, d. director Iulian Sorin.

De la comunitățile noastre

BÎRLAD

Grijă pentru lăcașurile sfinte. — Nu de mult am consemnat repararea templului din localitate. De rîndul acesta semnalăm încheierea lucrărilor de construire a gardului din prefabricate la cimitirul nostru.

Aceste lucrări au fost executate cu fondurile puse la dispoziție de F.C.E.M. (Lupu Buchholtz)

DEJ

Act de pietate. — De curînd a decedat enoriașul Desideriu Gross din Aiud. Potrivit dorinței defunctului înmormîntarea a avut loc în orașul său natal. În acest scop cîțiva membri ai obștei din orașul Dej (Maximilian Czitrom, Alexa Mund, Lazăr Keizelstein, Adalbert Kirschblum și Filip Grosmann) s-au deplasat la Aiud unde au luat parte la ceremonia funebră.

Președintele obștei din această localitate, d. Tesler, a mulțumit coreligionarilor din Dej pentru actul de pietate.

VASLUI

Comitetul comunității. — A fost reorganizat comitetul de conducere al comunității din localitate, care are următoarea componență: Ghido Schafer, președinte; Mișu Glückman, vicepreședinte; Haim Leib Avram, consilier.

Atribuirea jețurilor pentru sărbători

— Zilele și orele de prezentare —

Comitetul templului coral aduce la cunoștința enoriașilor că atribuirea de jețuri pentru sărbătorile de Roș Hașana și Iom Kipur 5734 va începe în ziua de 16 septembrie 1973, orele 10 și va continua, în fiecare zi, cu excepția zilelor de Șabat, orele 10—13 și 16—19, pînă în ziua de 26 septembrie 1973, orele 17.

În zilele de vineri, comisia de atribuire lucrează numai dimineața.

Enoriașii cărora li s-au atribuit jețuri în anii anteriori, sînt invitați să și le rețină cel mai tîrziu pînă în ziua de 21 septembrie 1973, orele 13. După această dată jețurile vor fi atribuite altor solicitanți.

MĂIESTRIA CANTORULUI

(Urmare din pag. 4)

o culegere de cîntece cantoriale în stil tradițional pentru rugăciunile din timpul anului. El a scris și cărțile *Der synagogale Gesang* și lucrarea în trei volume despre viața unor cantori celebri. Cantorul *David Roitman* a oficiat la sinagoga Shaare Zedek din New York. El a compus *Ashamu mi Kol Am*, o antologie cantorială, elegii lirice cu larg răsunet printre credincioși.

Școlile de pregătire a cantorilor care funcționează pe lîngă Yeshiva University și Jewish Theological Seminary din Statele Unite, Jews' College din Anglia și Selah Seminary din Tel-Aviv asigură în prezent cantori cu o calificare superioară.

UN NUME ROMÂNESC PE ALEEA CELOR DREPȚI DE PE MUNTELE AMINTIRII

Dr. TRAIAN POPOVICI

Cînd, la 1 august 1941, în plin război, guvernanții l-au pus primar general al capitalei ținutului Suceava, pe dr. (avocat) Traian Popovici, socoteau să-l aibă în slujba lor, să le fie unealtă și în campania de prigoană împotriva populației evreiești; dar el a făcut dimpotrivă, i-a folosit pe „nașii" săi în acțiunea de sprijinire a aceleiași categorii!

Tatăl lui Traian Popovici, preotul Ioan, figură de patriarh, a șasea generație de preoți, de la 1720, fusese o pildă de demnitate și de umanism. În 1893, preot în Ipotești Sucevei, constatînd ce ravagii face alcoolismul, a constituit societatea „Tresvia" (Deșteptarea) și a dus o asemenea acțiune (prin predici în biserică și pe alte căi) încît enoriașii au depus în comun legămînt că nu vor mai bea; iar din banii ce altfel ar fi luat drumul crîșmei, a fost turnat un clopot și s-a ridicat o cruce care și astăzi amintesc sătenilor să fie cumpătați în toate. Preotul întreținea legături strînse cu ministranții tuturor cultelor, era bun prieten cu Bahr, președintele comunității israelite din Cîmpulungul Moldovenesc; iar în toamna lui 1918, cînd un număr de huligani din fosta armată a imperiului habsburgic prăbușit, a provocat o mișcare antisemită, preotul a combătut-o cu multă vigoare, prin predici în biserică.

ÎNCĂ DE TÎNĂR...

Dr. Traian Popovici s-a născut la 17 octombrie 1892. Și-a petrecut copilăria la Fundul Moldovei, comună răzășească lîngă Cîmpulung-Moldova, în venerabilul cămin preoțesc al tatălui. Trăindu-și tinerețea sub regimul de opresiune al imperiului, victimă a represiunilor naționale și culturale, a fost educat de tatăl său să nu stea nepăsător, să ia atitudine. „În conflictul dintre doi, să iei apărarea celui slab" îl învăța preotul.

Curajul, Traian Popovici l-a dovedit de timpuriu, în anul 1908, elev în clasa a VI-a a liceului din Suceava, cînd a plecat clandestin, cu cîțiva colegi, la Burdujeni (dincoace de frontiera de atunci) să-l întîmpine pe Nicolae Iorga, căruia guvernatorul austriac îi interzisese să pășească dincolo. Traian a fost purtătorul de cuvînt al grupului, el l-a salutat pe marele istoric și patriot.

În anul 1913 a fost ales președinte al societății academice „Junimea" din capitala ținutului Suceava, fiind ultimul președinte sub habsburgi. Această „Junime" este alta decît cea de la Iași. A fost înființată în 1877 de D. Onciul, continuînd societatea studențească „Arboroasa" (președinte Ciprian Porumbescu) interzisă de autorități.

Izbucnind primul război mondial, Traian Popovici a trecut granița, în România, și s-a înrolat voluntar în armată, luptînd pe front în tot cursul războiului.

După război, terminînd studiile de drept, a practicat avocatura. Atunci și astfel s-a făcut el cunoscut și prețuit, ca avocat specializat în procese penale, la Tribunalul Militar și la Curtea Marțială: lua apărarea celor năpăstuiți pe considerente politice, rasiale, confesionale; și refuza categoric orice onorariu, acolo unde constata că e cazul.

Pe un asemenea om, regimul antonescian l-a socotit de cuviință să-l pună primar în orașul Cernăuți. Se bazau pe popularitatea și pe nemărginitul respect de care se bucura din partea tuturor păturilor. S-au căit în scurtă vreme!

Vom spicui din „Spovedania" pe care dr. Traian Popovici a redactat-o imediat după al doilea război mondial, și pe care a predat-o dr. W. Filderman, fiind apoi publicată aproape în întregime în „Cartea neagră" (1947, vol. III) redactată de Matatias Carp. Ne vom folosi și de cartea noastră „Pogromurile din Bucovina și Dorohoi" (1945), ca și de amplele discuții ce le-am purtat recent cu fratele dr. Traian Popovici, domnul Eugen Popovici; de asemenea, cu cîțiva martori oculari.

O SINGURĂ OAZĂ ÎN ORAȘ

Nu atît de ușor a primit Traian Popovici funcția ce i s-a atribuit. Să se pună el în slujba fascismului?! A refuzat indignat. I s-a atras atenția:

— Acest refuz ar putea fi privit ca sabotare!

— Priviți-l cum doriți!

Totuși, „sfătuit de prieteni și pentru prestigiul bucovinean" a acceptat răspunderea, hotărît s-o folosească în slujba cetățenilor.

La cîteva zile după instalarea sa ca primar, într-o audiență de lucru la guvernatorul col. Al. Rioșianu, a primit ordinul să organizeze un ghetou în care să îngrămădească toți evreii.

„I-am expus punctul meu de vedere net și i-am arătat enormitatea acestei măsuri medievale, raportată la gradul de cultură al evreimii, i-am documentat că din punct de vedere tehnic nu pot admite aspectul degradant al închiderii unei părți din oraș în baricade de sîrmă ghimpată și în îngrădituri de scînduri, un oraș occidental refuzînd sub aspect edilitar, o astfel de pîngărire a esteticului său".

— Recunosc, a răspuns guvernatorul, ai în totul dreptate, dar ce vrei să fac, cînd sînt mereu împins de mareșal și zilnic asaltat la telefon, dacă am făcut ghetoul!

Au decis amîndoi să tărăgăneze lucrurile, pe motiv că trebuie studiată problema.

În cursul aceleiași audiențe, Traian Popovici a arătat guvernatorului greutățile ce se nasc din purtarea semnului galben de către evrei, pentru starea de drept și siguranța publică, dînd drojdiei inculte ce invadase orașul, mereu prilej de insultă primejdioasă... A arătat clar desmățul moral și anarhia ce vor cuceri strada și păturile ușor de asmuțit. Guvernatorul a promis că va reveni, după o vreme, asupra măsurii.

Sub guvernatorul Rioșianu ghetoul nu s-a înființat; dar guvernatorul a murit curînd. L-a înlocuit generalul Corneliu Calotescu. Prigoana împotriva evreilor a început a lua formele cele mai grave. Nu le mai amintim, sînt cunoscute (restricții cumplite, brutalizări, execuții).

„O singură oază în oraș, unde cetățeanul evreu poate să-și plîngă durerea, unde i se respectă dreptul la petițiune, unde i se recunoaște dreptul la pîine și la viață, unde i se plătește regulat pensia, unde i se dau ajutoare anonime și unde i se respectă suferința: Primăria Municipiului. Ca și în templele antice, porțile îi stau deschise fiecăruia, pentru a se refugia de prigoană, pentru a-și odihni sufletul martirizat, pentru a bea nădejde și încurajare".

Primarul o va plăti cu vîrf și îndesat. Deocamdată, ziarul „Bucovina", oficiosul guvernămîntului, strecoară ironii malițioase la adresa sa. Populația evreiască e numită, în derîdere, „poporul lui Traian".

Sub primariatul său, serviciul financiar nu a evacuat pentru neplata chiriei pe nici un evreu și a plătit foștilor săi funcționari (evrei) în mod regulat pensia, sfidînd ordinele guvernămîntului. Pentru care i s-a răspîndit tot mai mult primejdioasa poreclă de „jidovitul".

În această atmosferă, de tensiune surdă între guvernămînt și primărie, de mai multe ori primarul s-a hotărît să demisioneze. „L-au reținut nenorociții, ai căror nădejde mai era, l-au reținut bucovinenii ai căror singur exponent era în treburile publice".

O ÎNTREVEDERE DRAMATICĂ

La 29 septembrie, noul guvernator l-a convocat la o ședință la care erau de față și reprezentanții Siguranței generale. Guvernatorul a cerut primarului să arate felul în care înțelege rezolvarea ghetoului. Primarul a expus pe larg specificul evreilor din Bucovina, cultura lor, contribuția lor la ridicarea orașului, aportul lor în domeniul comerțului, industriei, meseriilor, al medicinii, al artelor, al magistraturii, în alte îndeletniciri intelectuale. A relevat în special contribuția lor sub regimul românesc, „a analizat întreaga lor valoare, în lumina calităților ca și a defectelor lor".

În concluzie a arătat că este împotriva ghetoului.

Constatînd însă, din discuțiile ce au urmat, că realizarea ghetoului este totuși hotărîtă, primarul a întocmit el un proiect, de ghetou așa cum l-ar fi acceptat, un ghetou „umanizat" am spune.

Au urmat zece zile de studiere a proiectului său, după care, la 10 octombrie a fost din nou convocat la guvernator:

— N-ai vrut ghetou, va fi deportare!

Și i s-a adus la cunoștință hotărîrea de a fi deportată imediat întreaga populație evreiască a orașului.

Erau de față patru persoane: guvernatorul, primarul, generalul Topor marele pretor al armatei și lt. colonel Petrescu din Statul Major.

A urmat o scenă profund dramatică. Neputîndu-și stăpîni revolta, primarul a avut ieșiri violente. A atras mai întîi atenția guvernatorului asupra răspunderii cu care se încarcă față de istorie. N-a cruțat niciun argument, pentru a dovedi enormitatea pasului pe cale de a fi comis. A vorbit de umanitate, de omenie, de blîndețea tradițională a românului, de barbarie, de cruzime, de crimă, de rușine. A evocat virtuțile strămoșești, a înfierat sadismul rasial. A evocat Spania, care nu poate șterge din istoria ei, prigoana împotriva evreilor de la 1492, sub Torquemada...

— Domnule guvernator, Revoluția franceză care a dat omenirii dreptate și libertate, a costat 11 800 de victime. D-ta trimiți la moarte, în pragul iernii, peste 50 000 suflete!

Arătînd apoi cu mîna către generalul Topor și colonelul Petrescu:

— Domnii se vor instala peste cîteva zile la bodega lui Dragomir Niculescu (în centrul Bucureștiului — N.N.) și-și vor freca mîinile, de ce mare ispravă au făcut aici; dar d-ta rămîi guvernatorul unei provincii ce ți-a fost dată întreagă în pază și grijă. Nu ai voie să primejduiești viața nici unuia! Cum vrei să intri în istorie, alături de marii călăi ai lumii?

Vorbea numai primarul, ca un inspirat și tremura de emoție. Toți cei de față, în picioare. La birou asculta împietrit guvernatorul, rezemați de sobă ceilalți doi. După un moment de adîncă tăcere, guvernatorul a spus:

— Domnule Popovici, acestea le spuneam și eu domnilor, am aceeași teamă; dar dumnealor sînt trimiși anume pentru a supraveghea executarea ordinului!

A intervenit lt. colonelul Petrescu:

— Domnule primar, cine va scrie istoria, jidanii? Eu vin să-ți plivesc grădina de neghină și d-ta te opui?

— Domnule colonel, grădina mi-o plivesc singur iar în ce privește istoria, o vor scrie istoricii tuturor popoarelor, vom scrie chiar noi și mai degrabă decît crezi!

În această atmosferă încărcată a intrat în cabinet generalul Vasile Ionescu. Negru la față, mîhnit și frînt sufletește, după ce i-a salutat pe toți, s-a adresat guvernatorului:

— Eu zic să n-o faci, domnule general! E porcărie ce intenționăm a face! E păcat, e mare păcat! Mai bine nu veneam în Bucovina, să fiu martor la atîta sălbăticie!

Guvernatorul a ezitat, și-a luat timp de gîndire.

Ieșind din cabinetul guvernatorului, primarul a plecat împreună cu generalul Ionescu, care i-a spus:

— Eu i-am refuzat categoric, le-am cerut ordin scris. Nu mi-au dat, n-au nici ei! Astfel de operațiuni, zic ei, se ordonă verbal, să nu rămînă dovezi! Trăiene, să căutăm să-l convingem pe Calotescu să nu facă prostia, că e rușine! De altfel cred că noi doi i-am cam scuturat conștiința. Las'că mai vorbesc cu el după prînz!

Dar primarul și-a dat seama că acum to[illegible] e în zadar: pe străzi, evreii erau deja mi[illegible] spre ghetou.

S-a înapoiat la primărie unde îl aște[illegible] fruntașii evreimii din oraș, cu răspunsul. Și[illegible] luat rămas-bun, mulțumindu-i de ce fă[illegible] pentru ei:

— La toate popasurile de suferință ne [illegible] aminti de dv., ca de singurul om care a a[illegible] înțelegere pentru durerea noastră!

În acea zi, primarul n-a mai fost cap[illegible] de concentrare în muncă. Era epuizat, [illegible] genunchiat sufletește și fizicește. Ca să [illegible] fie martor și părtaș la tragedia care urma, [illegible] comunicat apropiaților că își dă demisia.

— Nu! Categoric nu! Ar fi apă la mo[illegible] celor cărora le stai în cale! Ar fi laș[illegible] să-i părăsești pe oropsiți tocmai în ce[illegible] lor de expiere! În definitiv, mai ai de apă[illegible] și cealaltă populație, de jicane și de [illegible] coborîri morale!

A citit instrucțiunile pentru organiza[illegible] ghetoului și cînd a văzut că brutăriile [illegible] funcționa sub auspiciile Primăriei iar pie[illegible] vor funcționa prin grija ei, a mers în gr[illegible] la birou, luînd măsuri ca aprovizionarea [illegible] pîine, alimente și mai ales lapte pentru co[illegible] să decurgă în cele mai bune condiții.

DIPLOMA ȘI MEDALIA CELOR DREPȚI

„PROTESTEZ!"

A doua zi, duminică dimineață, primarul a fost chemat la guvernator, la o nouă ședință la care participau toți capii de autoritate: 18 persoane: directorii generali din fruntea departamentelor, primul președinte al Curții de Apel, procurorul general al Curții, comandantul militar, șeful Siguranței, prefectul ju[illegible]deșului, delegații Marelui Stat Major, directorul Cabinetului militar.

Guvernatorul a arătat că adunarea evreilor în ghetou fiind realizată, se trece la etapa următoare: deportarea lor.

Primarul a fost singurul care a pledat împotrivă. Ridicat în picioare, a expus pe larg problema evreiască în lumina acelor vremuri, în ambianța de ură rasială provocată de hitleriști, dar la care românii nu trebuie să se lase antrenați. Din nou a amintit contribuția evreilor la economia țării, aportul lor în toate domeniile de muncă și cultură. Apoi a declarat solemn:

— În numele meu personal, cu calitatea de primar al municipiului, protestez împotriva actului deportării!

Nu i-a lăsat pe cei de față, uluiți de asemenea intervenție, să se desmeticească, și a continuat, arătînd că, dacă totuși deportările vor avea loc, cere cu energie să fie exceptate cel puțin anumite categorii cu merite deosebite:

— Cer cruțarea pentru cei juruiți culturii profunde și artelor frumoase! Cer recom-

pensă pentru cei care au binemeritat recunoștință de la neam: pensionari, ofițeri, invalizi! Cer păstrarea meșterilor, în toate ramurile de industrie! În slujba umanității, cer exceptarea medicilor! Pentru opera de reconstrucție, cer inginerii și arhitecții! Pentru cinstirea intelectului și civilizației, cer magistrații și avocații!

Cîțiva din cei de față au reacționat cu vehemență. La care primarul a replicat brutal:

— Domnule guvernator, mai omenos ar fi să-i puneți pe nenorociți la zid și să-i împușcați, decît să-i chinuiți rece, calculat și fără drojdie în suflet, de remușcare sau de teamă de Dumnezeu!

După dezbateri furtunoase, guvernatorul a acceptat parte din cererile primarului:

— Fă-mi un tabel de maximum 100—120 de persoane!

Cînd dr. Traian Popovici a părăsit această ședință, a simțit din plin că oficialitatea îl proclamase „jidovit".

CU CÎT ZBUCIUM!

Încurajat, totuși, de acest succes (deportarea era și ea ținută în loc pînă la întocmirea tabelului), a început o acțiune intensă pentru a-l informa pe mareșalul Antonescu asupra consecințelor deportării. N-avea relații directe, a folosit cîteva cunoștințe comune, datorită cărora a obținut o audiență urgentă la mareșal:

— Am 60 000 de evrei, cei mai mulți în producție. Deportarea lor va face să sufere producția!

— La asta nu m-am gîndit! a răspuns mareșalul. Vei susține acest lucru în fața Consiliului de miniștri!

Peste un ceas se afla în fața Consiliului de miniștri.

La 15 octombrie, mareșalul îl-a chemat la telefon pe guvernator:

— Vei excepta de la evacuare un lot de pînă la 20 000. Să intre toate categoriile de excepție de care ți-a vorbit primarul!

Cu cît zbucium, cu cît sacrificiu a fost obținut acest lucru, despre acestea, primarul, în Spovedania sa, nu spune decît atît: „aceasta intră în apanajul suferințelor personale".

A făcut de îndată o vizită în ghetou, ca să le aducă vestea și ca să ia măsuri pentru întocmirea listelor necesare.

„Scena dramatică pe care am trăit-o în clipa în care le-am adus vestea de nădejde, o socot cea mai mișcătoare din viața mea".

Rabini bătrîni, intelectuali, fruntași ai vieții sociale, muncitori, comercianți, întreaga suflare a izbucnit în plîns, a îngenunchiat, binecuvîntînd pe Domnul. Au încercat să-i sărute mîinile, picioarele, pulpana hainei.

„Nu întotdeauna lacrimile rușinează pe un bărbat. În clipa aceea, emoționat de această izbucnire spontană de gratitudine, m-au podidit lacrimile și am plîns și eu, „părintele orașului".

Dar vizita aceea imprudentă în ghetou, i-a pecetluit definitiv soarta.

NUMAI PRIMARUL N-A RĂMAS PE LOC

Nu era așa de ușor ca din mulțimea din ghetou să alegi o parte, mai puțin de jumătate. A început întocmirea listelor și primarul a văzut în această operație un bun prilej de a tărăgăna lucrurile. I se ceruse să le aibă gata în trei zile, a patra zi era prevăzut să plece primul tren cu deportați, apoi zilnic alt tren; dar primarul a dovedit că, practic, e imposibil și a obținut o prelungire de o lună.

„Porniți odată pe drumul de a obține pășuiri în plecarea trenurilor, amîndoi, generalul Ionescu și cu mine, am căutat noi expediente pentru a amîna pornirea, socotind că intervenția iernii va opri deportarea".

Ordinul era să fie exceptați de la deportare, 20 000; au fost emise 20 000 de autorizații personale; dar familiile respective cuprindeau și persoane care nu intrau în categoria exceptaților. Ce era de făcut? Primarul era copleșit de implorări. A luat o hotărîre pe propria răspundere. A scris pe verso-ul autorizațiilor: „valabil și pentru Cutare, care trăiește în menaj comun, este întreținut, ajutat, damblagit, neputincios"; după care punea semnătura și ștampila Primăriei.

„Abuz de putere" vor consemna autoritățile superioare, cînd vor constata noul act de umanitate al primarului.

Pășind din „triere" în „revizuire" și din „revizuire" în „verificare", a lungit lucrările pînă ce, la 15 noiembrie, constatîndu-se ivirea iernii, greutatea folosirii trenurilor, de care era nevoie în altă parte, a venit ordin de sus: „evreii care n-au fost încă deportați, să rămînă și ei pe loc".

Acest ordin n-a venit însă din inițiativa conducătorilor țării! Mitropolitul Bucovinei, Tit Simedrea — care declara că „a fost cutremurat asistînd la deportări" — a reușit să-l convingă pe mareșal să le oprească; din capitala ținutului Suceava, căci din restul regiunii evreii fuseseră deja deportați!

Numai primarul n-a rămas pe loc. De multă vreme denunțat din toate părțile, a fost, în sfîrșit, destituit, anchetat de organele militare și mobilizat la reg. 8 artilerie Roman, pentru a nu mai putea vătăma; au vrut, mai apoi, să-l trimită pe front; dar depășea vîrsta de 50 de ani.

AL CUI E MERITUL?

Ce putem spune, în încheiere, decît că își iubea țara mai presus de orice și a vrut s-o spele de rușinea în care cercau unii s-o scufunde; că a înțeles că el răspunde de funcția sa, nu cei care l-au numit și care i-au ordonat!

Raportul Crucii Roșii Internaționale asupra stărilor din România, în timpul dictaturii fasciste, conchide, vorbind despre Traian Popovici: „s-a dovedit un bun european".

„Cartea neagră" redactată, imediat după al doilea război mondial, de Ilya Ehrenburg, Vasili Grosman și alții, se ocupă și ea (paginile 112—114, ediția în limba română) de acțiunea pozitivă a lui Traian Popovici.

Toți cei care au scris despre acele locuri, în acea vreme, îi aduc omagii lui Traian Popovici. El, însă declară:

„Nu pentru mine reclam onoarea de a fi fost om. O reclam pentru întreg aparatul funcționăresc al Primăriei, care mi-a împărtășit simțirile și care, sub conducerea mea, nu s-a pretat la nici un act de josnicie și s-a dovedit a avea suflet. La toți le era conștiința zguduită. N-a fost unul care să aprobe măsura deportării evreilor. Cinste lor și recunoștința mea, pentru solidaritatea lor cu mine!".

Dacă acceptă să se oprească și asupra sa, e pentru a spune:

„E meritul tuturor generațiilor de preoți din care mă trag și care m-au învățat ce e iubirea de oameni, e meritul tuturor profesorilor de la liceul din Suceava, care m-au crescut în lumina frumoaselor virtuți ale clasicismului și mi-au plămădit sufletul la căldura umanității, care neobosită cizelează pe om și-l diferențiază de brută".

POET A FOST...

Ultimii ani, cîțiva doar, și i-a petrecut la Craiova, pe urmă la București. A continuat ca avocat apărarea cu predilecție a celor umili și necăjiți, a celor asupriți.

În acești ultimi ani s-a realizat și o altă fațetă a sufletului său atît de simțitor, de fapt fațeta sa permanentă: a scris versuri. Fiecare din cele o sută și cîteva poeme, în două cicluri: „Stihuri tîrzii (filozofice; evocări; poezii de dragoste; baladele munților; elegice;) și „Sonete", este un fragment din sufletul său zbuciumat și satisfăcut în același timp. Poate că le va descoperi cineva într-o zi și va difuza omenirii ceea ce autorul, atît de curajos în viața publică, n-a cutezat să divulge public: o emoționantă pagină ritmînd bătăi de inimă, rimînd armonii interioare, prilej de adîncă meditație asupra perțioasei noastre treceri prin viață. Dacă le citești cu luare aminte, constați încă o dată, în această trecere în revistă a vieții unui om care a simțit și a gîndit, că el n-a trăit pentru sine, a trăit pentru semeni.

*

La 9 iunie 1946, ziarul „Semnalul" publica o scurtă știre: „A încetat din viață Traian Popovici, fruntaș al baroului bucovinean, una din figurile cele mai interesante din galeria oamenilor de suflet din vremea regimului de oprimare".

Decedase subit, în urma unei congestii cerebrale, la 4 iunie 1946, la București. Rămășițele au fost depuse în cavoul familiei, din Fundul Moldovei.

Un „Ultim salut" i-a adus și dr. W. Filderman, unul din cei mai bine informați asupra activității lui Traian Popovici în favoarea evreilor, în timpul celui de al doilea război mondial:

„Au fost atunci mulți cei ce au intervenit pentru cîte unul, pe ascuns; au fost foarte puțini cei ce au avut curajul să ia, și încă fățiș, apărarea unei colectivități (...) Bun român, evreii îl socotesc și „bun evreu", cu toate că n-a avut cu ei comun decît suferința (...) Ceea ce era muritor în el, nu mai este. A rămas ce va rămîne nemuritor".

UNUL DIN CEI DREPȚI

La 2 ianuarie 1969, la Ierusalim s-a întrunit Comisia pentru cei Drepți, de pe lîngă Institutul comemorativ al Martirilor și Eroilor YAD VAȘEM și a decis, pe bază de mărturii, să aducă omagiu Doctorului TRAIAN POPOVICI care „cu prețul vieții sale, a salvat evrei în vremea epocii de exterminare", și să-i decerneze Medalia celor Drepți; totodată, a decis să autorizeze plantarea, în numele său, a unui arbore, pe Aleea celor Drepți de pe Muntele Amintirii, din Ierusalim.

Este cea mai înaltă răsplată pe care statul Israel o acordă salvatorilor de evrei.

Prin grija Federației Comunităților Evreiești (Mozaică) din Republica Socialistă România, i s-a așezat o piatră de mormînt lui și tatălui său, preotul.

Acesta e dr. Traian Popovici, pe care cei care l-au proclamat, plini de nădejdi, primar, nu s-au ostenit să-l cunoască din vreme. Și e bine așa, pentru că altfel, cine știe, poate că evreii din ținutul Suceava nu și-ar fi aflat asemenea dîrz apărător!

MARIUS MIRCU

AMINTIRI DESPRE H. BONCIU

de I. PELTZ

În luna mai a acestui an poetul și prozatorul H. Bonciu ar fi împlinit 80 de ani.

De cîte ori stam cu el la taclale, cum ar fi spus Mihail Sadoveanu, de atîtea ori îmi spunea, că, născîndu-se în luna liliacului, s-ar fi cuvenit să fie un iubitor al vieții, un optimist. Avea chiar obiceiul să recite din Noaptea de mai *a lui Alexandru Macedonski:* ...privighetoarea cîntă și liliacu'e înflorit.

Dar Bonciu, în pofida presupunerilor sale... zodiacale n-a fost deloc un optimist.

Dimpotrivă. A fost un singuratec și un însingurat, măcar că se bucura, de timpuriu, de prețuirea multor critici literari și scriitori, ca și a cititorilor de toată mâna.

Iubea natura, petrecea zile și nopți în munți sau la malul mării. Făcea, printre prieteni, propagandă pentru viață în aer liber, ceea ce m-a făcut să-l numesc, în glumă ...al doilea Rousseau.

Poezia sa ar apărea neinițiaților ca un fel de mărturie a dezolării provocate de banalitatea existenței diurne:

...„Și singur sînt. Atît de singur sînt
C-adeseori aș vrea să scriu tot ce frămînt
Dar dînsa vine iscoditoare lîngă mine
Și-atuncea sînt cuvinte reci ce-mi par străine.
Asta mă supără foarte mult,
Cu toate că rîd cu gura strîmbă și le-ascult.
Sînt vîrfuri de pumnal din buzele iubitei
Văd lacrima desamăgirii."

Îl întîlneam destul de des la Sinaia, de care eram amîndoi îndrăgostiți. Dar pe cînd eu preferam cafeneaua din centru, deși soseam echipat cu flanea închisă la gît, cu pantaloni scurți și cu bocanci cu ținte, ca pentru cine știe ce aventură montană, el realmente urca spre vîrfurile Caraimanului.

De cîte ori a încercat să mă convingă să-l însoțesc pe cărările destul de aride care, cînd ajungi pe culme, ești în toate felurile, mai aproape de cer, de atîtea ori se izbea de rezistența mea, de neînvins.

Rămâneam pe terasa cafenelei din centru și priveam cutezătorii care înfruntau înălțimile stîncoase.

Ne plăcea amîndurora și marea. Dar, pe cînd el se avînta în larg, dovedind admirabile însușiri de înotător, eu mă mulțumeam să rămîn pe plaje.

Cunoștea la perfecție cîteva limbi străine, îndeosebi germana din care a tradus. Poemele către iad, *ale lui Anton Wildgans au găsit în Bonciu un intepret nu numai fidel (păstrător, adică, al sensului) dar și un poet în deplinul înțeles al cuvîntului. Vreau să spun — și toți care cunosc aceste poeme sînt de aceeași părere — că el a* re-creat *versurile lui Wildgans; și-a pus, în versiunea românească, amprenta sa spirituală.*

El avea, însă, puncte comune și cu alți poeți germani, francezi, evrei.

Cult, de o cultură întinsă și pe orizontală și pe verticală, Bonciu se mișca liber pe latifundiile literaturii universale, ca și în unele discipline pur științifice.

Îl admira pe Goethe, pe Heine, pe Baudelaire, pe Dante.

Citea, plin de entuziasm, în traducerea lui Emil Dorian, fabulele lui Șteinbarg și Cartea cîntecelor *lui Heine.*

Doritor să-și lărgească în permanență aria cunoștințelor, căuta să fie în curent și cu opera scriitorilor evrei, pe care căuta să-i aprofundeze în traducerile apărute în limba franceză, germană sau română. Admira mult pe Șalom Alehem, pe Șalom Aș, pe Bialik.

A călătorit mult. N-a fost, însă, un călător pasionat, pur și simplu, de prezența decorului, mereu altul, ci un studios.

E adevărat că-l entuziasma, îl vrăjea peisajul natural al țărilor cutreerate, dar, în aceeași măsură îl interesau muzeele, bibliotecile, teatrele, concertele, expozițiile de pictură.

Se întorcea în țară cu desagii amintirilor plini pînă la refuz. Și tot ce povestea despre cele văzute (aș spune, mai bine, despre cele studiate) era plin de miez.

O convorbire cu Bonciu, după o călătorie a sa nu importă în ce colț al lumii, avea valoarea și farmecul unei artistice prelegeri universitare.

Era, acest singuratec și însingurat, simpatizat de prieteni. Cîteodată — mai rar — le căuta și el societatea. Așa, de pildă, a frecventat cercul Sburătorului, *cîrmuit de acel mare critic literar și strălucit amfitrion, de acel admirabil director cultural al vremii sale care a fost în veci-neuitatul E. Lovinescu.*

Bonciu și-a citit acolo unele poezii și un fragment dintr-un roman („Bagaj") și a găsit și la Lovinescu și la scriitorii și criticii prezenți la lectură, multă înțelegere și admirație.

Gazda, pe care nu-l interesa decît dacă omul are sau n-are talent, arăta, de cîte ori avea prilejul, o înaltă prețuire operei lui Bonciu.

În viață fiind, dacă temperamentul i-ar fi îngăduit, ar fi avut o cu totul altă situație literară; dar Bonciu detesta reclama, „relațiile" oculte.

A fost un cavaler „fără teamă, fără pată".

În proză, romanul de care am pomenit (Bagaj) s-a bucurat și el de un real succes, de stimă din partea criticilor, ca și a cititorilor.

...Cînd s-a îmbolnăvit era zilnic vizitat de scriitorul Virgiliu Monda (care e și medic).

El îi ascundea, cum era și firesc, gravitatea bolii care nu iartă și care îl lovise pe bunul, pe dragul nostru Bonciu.

Îl însoțeam și eu pe Monda la căpătîiul bolnavului.

Mă cutremuram ascultîndu-l, cum chinuit de cancer, făcea proiecte de viitor.

Bonciu refuza să consimtă că e pe moarte... Și avea dreptate: numai lutul făpturii sale a murit. Opera sa trăiește...

IN MEMORIAM

Consiliul comunal din Frankfurt pe Main a hotărît să dea unei străzi numele lui Victor Gollancz, publicist și editor londonez care a primit în anul 1960 Premiul Păcii, decernat de asociația librarilor germani.

UN EMINENT SAVANT

Juristul René Cassin, deținătorul premiului Nobel pentru pace în anul 1968, va fi distins anul acesta cu premiul Goethe, instituit de fundația hamburgheză „Freiherr von Stein". Réne Cassin, care are acum 85 de ani, a deținut pînă în 1960 catedra de drept internațional a Universității din Paris. Din 1924 pînă în 1938 a reprezentat Franța la Liga Națiunilor, la Geneva. Din 1944 este președintele Alianței Israelite Universale.

CĂRȚI RARE

Muzeul evreiesc de istorie din Belgrad a primit în dar de la comunitatea evreiască din Zenica 50 de cărți din secolul al XVIII-lea și al XIX-lea, apărute în diferite orașe din Europa și Orientul Apropiat, în limbile engleză, arameică, ladino, italiană, idiș, germană și sîrbo-croată.

ŞTIRI

ידיעות

BIBLIA TRADUSĂ ÎN 255 DE LIMBI

Pînă în prezent Biblia a fost tradusă în 255 de limbi şi dialecte. Acest lucru rezultă dintr-o statistică alcătuită de Asociaţia internaţională pentru studii biblice, cu sediul la Londra.

CATEDRA PENTRU STUDII SEFARDE

În cadrul lui Yeshiva University din New York a fost înfiinţată o catedră de studii sefarde. Vor fi predate lecţii şi conferinţe privind istoria, cultura şi arta evreilor originari din Peninsula iberică, ce au dezvoltat, după exodul din 1942, o cultură proprie în ţările răspîndirii.

EVREII DIN CUBA

Revenit dintr-o călătorie din Cuba, rabinul Avraam Hersberg, preşedintele Asociaţiei rabinilor nord-americani a relatat presei despre comunitatea evreiască de pe insulă.

În prezent această comunitate numără 2 200 suflete. Ea se bucură de deplină libertate religioasă şi culturală. La Havana funcţionează sinagogi, asociaţii culturale evreieşti, precum şi o şcoală frecventată de 60 de elevi.

COMUNITATEA EVREIASCĂ DE RIT ORTODOX DIN PARIS

Rabinul Joseph David Frankforter a fost instalat recent în fruntea comunităţii evreieşti de rit ortodox din Paris. Solemnitatea instalării a avut loc la sinagoga „Adah Yereim".

SOARTA CĂRŢILOR

În anii nazismului, cărţile evreieşti au împărtăşit de cele mai multe ori soarta oamenilor. Cele mai multe cărţi din bibliotecile de pe teritoriul celui de al treilea Reich au fost distruse încă înainte de izbucnirea războiului. Mai tîrziu, autorităţile naziste au procedat la confiscarea cărţilor evreieşti pe teritoriile vremelnic ocupate.

De curînd, Centrul de documentare din Haifa a intrat în posesia unei liste cuprinzînd un milion de titluri de cărţi şi manuscrise confiscate de naziştii şi care au dispărut fără urmă.

EXPOZIŢIE CHAGALL LA MOSCOVA

La galeriile Tretiakov din Moscova s-a deschis o expoziţie retrospectivă Marc Chagall. Vernisajul s-a făcut în prezenţa artistului.

Expoziţia s-a bucurat de un mare succes de public.

MĂRTURII ISTORICE

Cu prilejul unor săpături de fundaţie executate în cartierul Spandau din Berlinul occidental a fost scoasă la lumină o piatră funerară cu inscripţii ebraice. S-a putut descifra lesne anul 1284, ceea ce confirmă existenţa unei comunităţi evreieşti în secolul al XIII-lea.

De altfel, un document anterior atestă existenţa unui abator ritual în anul 1307. În anul 1342 comunitatea din Berlin a obţinut permisiunea construirii unui lăcaş de rugăciune.

ALTE MĂRTURII...

Cu ocazia unor săpături făcute în localitatea Kaufering din R. F. Germania, au fost descoperite 54 de schelete omeneşti. Din cercetările efectuate a reieşit că este vorba de deţinuţi de la Auschwitz şi din ghetourile din Varşovia şi Litzmannstadt care în ultima perioadă a războiului lucrau în condiţii neomeneşti într-un lagăr de muncă din localitate. Cauza morţii pare să fie o epidemie de tifos care a izbucnit în anii 1944—45 în mai toate lagărele de concentrare din regiune şi care a secerat peste 6 000 de deţinuţi. Pînă în noiembrie 1944, cadavrele erau transportate spre incinerare la Dachau, dar ulterior, din cauza lipsei de mijloace de transport, deţinuţii au fost îngropaţi în apropierea lagărului de muncă unde îşi sfîrşeau zilele.

O NOUĂ PUBLICAŢIE

Congresul Evreiesc American a hotărît editarea unei noi publicaţii care să se ocupe de problemele vieţii comunităţilor evreieşti. Aceeaşi organizaţie editează de mai mulţi ani „Commentary", destinată îndeosebi cercurilor intelectuale.

TRADIŢIE IUDAICĂ

La Colegiul pedagogic Goldsmith, din cadrul Universităţii din Londra a avut loc recent un curs cu tema „Tradiţia evreiască". Rabini şi alţi specialişti au vorbit despre aspecte ale tradiţiei teologice şi despre evoluţia istorică a iudaismului în Anglia. Participanţii la curs au vizitat la sfîrşit Muzeul evreiesc din Londra şi sinagoga sefardă Bevis Mark, cel mai vechi lăcaş evreiesc de rugăciune din Anglia.

COLABORARE INTERCONFESIONALĂ

La universitatea „Universidad del Salvador" din Buenos Aires au fost iniţiate sub auspiciile rectorului universităţii cursuri de limbă ebraică, de filozofie iudaică şi de istoria post-biblică. Este pentru prima oară în America de Sud că asemenea cursuri se ţin la nivel universitar. Universităţile din Sao Paolo, Rio de Janeiro şi Santiago de Chile intenţionează să deschidă şi ele în curînd cursuri similare.

ZILELE FILMULUI ANTIRASIST

La Paris s-au desfăşurat Zilele internaţionale ale filmului antirasist. Au fost proiectate opt filme de lung metraj inspirate de combaterea prejudecăţilor şi lupta împotriva rasismului. Filmele cele mai apreciate au fost „Octombrie la Paris", realizat de Jacques Panigel, care a obţinut marele premiu şi „O lacrimă în ocean" a lui Henri Glaeser.

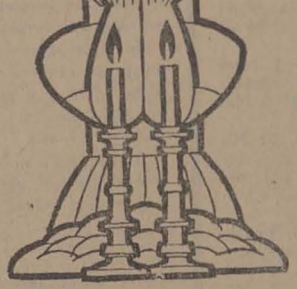

O EXPOZIŢIE EVOCATOARE

La galeria de pictură „La Poetie" din Manhattan (New-York) a fost deschisă o expoziţie de pictură intitulată „Arta degenerată". Această titulatură are drept scop să amintească de „expoziţia" organizată la München sub acest nume, pe vremea cînd naziştii erau la apogeul puterii.

Expoziţia de la München nu era de fapt decît o pregătire pentru distrugerea în masă a operelor de artă „indezirabile", ce avea să urmeze.

Naziştii au început bătălia împotriva artei moderne cu ameninţări împotriva acelor artişti care nutreau păreri ce nu coincideau cu ale lor. Cîteva luni după venirea naziştilor la putere, toţi criticii şi directorii de muzee care au încurajat experienţe şi inovaţii au fost concediaţi. Artiştii progresişti au fost împiedicaţi de a expune lucrările lor. Unora li s-a interzis chiar să lucreze. Ei erau spionaţi de către Gestapo, care le făcea vizite inopinate în ateliere pentru a căuta urme ale activităţii interzise.

Evreii au fost înlăturaţi imediat din domeniul artei, indiferent de poziţiile lor estetice. Suferinţele lui Max Liebermann, ajuns la vîrstă înaintată, care fusese înainte preşedintele Academiei Prusiene şi a fost ostracizat de nazişti, au fost deseori descrise. Kaethe Kollwitz, deşi stigmatizată şi ea ca „degenerată" a avut curajul să-şi viziteze colegul bătrîn şi bolnav, pe care l-a găsit „frînt din cauza persecuţiei şi izolării". Ea a fost unul dintre cei patru artişti şi critici de seamă, neevrei, care au participat la înmormîntarea lui Liebermann în cimitirul evreiesc.

Artiştii evrei au încercat să fugă. Mulţi dintre ei au fost prinşi în locurile unde se refugiaseră, în Italia sau Franţa şi au împărtăşit soarta celor şase milioane de martiri. Un număr de artişti neevrei au părăsit şi ei ţara. Alţii s-au retras în sate pierdute, în speranţa că acolo vor scăpa de urmărirea Gestapo-ului.

Acest episod tragic din vremea nazismului este evocat de expoziţia deschisă recent la New York.

OMAGIU UNUI POET

Federaţia organizaţiilor evreieşti de asistenţă, secţia culturală a Congresului Mondial Evreiesc şi Asociaţia scriitorilor şi ziariştilor din Anglia au editat de curînd o broşură festivă pentru a marca cea de a 80-a aniversare a naşterii lui Joseph Leftwich, scriitor şi ziarist de seamă, fost redactor-şef al lui Jewish Telegraphic Agency.

CAMERE DE GAZARE MOBILE

Unul dintre „inventatorii" camioanelor morţii, în care, în prima parte a războiului, naziştii au gazat zeci de mii de evrei de pe teritoriile ocupate din răsărit, a fost recent descoperit într-o ţară latino-americană. Numele său este Walter Rauff. Împreună cu cei din „Sonderkommando"-ul său, acesta aştepta transporturile de deportaţi, iar la coborîrea din tren, unii erau urcaţi în camioane speciale, marcate cu o cruce roşie, care nu erau altceva decît camere de gazare mobile. Pînă la destinaţie, deportaţii erau morţi.

MOARTEA UNUI SCULPTOR

În insula Capri a încetat din curînd din viaţă sculptorul Jacques (Haim) Lipchitz. Ultima sa lucrare intitulată „Etz Haim" (Pomul vieţii) urma să fie instalată pe Muntele Scopus. Opera lui Lipchitz îşi are rădăcinile în religia şi tradiţia iudaică. Încă în viaţă, el a donat numeroase lucrări Muzeului din Ierusalim.

ZOHARUL ÎN LIMBA FRANCEZĂ

La Paris a apărut traducerea integrală a Zoharului, una din lucrările fundamentale ale învăţăturii cabalistice. Scrisă în secolul al XI-lea, în cea mai mare parte pe baza învăţăturii transmise pe cale orală de la Simon bar Iohai, această operă a exaltat imaginaţia învăţăceilor de atunci şi pînă în zilele noastre.

Traducerea franceză cuprinde patru volume.

MELODII DE ŞABAT

O casă de discuri din Franţa a înregistrat un disc cuprinzînd 12 melodii liturgice pentru serviciu divin de vineri seară, după ritualul sefard. Programul acestor melodii a fost compus de Alberto Hemsi, profesor la Seminarul israelit din Franţa. Ele sînt cîntate de Leon Cohen, primul oficiant al sinagogii Berith Şalom, acompaniat de un ansamblu vocal şi de orgă.

FESTIVITATE OMAGIALĂ

Colectivul teatrului evreiesc din Nancy a închinat o seară omagială poetului André Spire. Cu această ocazie, soţia poetului a vorbit de ultima lucrare a acestuia „Souvenir à bâtons rompus" iar actorii au recitat din poemele lui.

„O LACRIMĂ ÎN OCEAN"

Cineastul Henri Glaeser a terminat de curînd filmul „O lacrimă în ocean", după un capitol din trilogia lui Manes Sperber. Filmul redă viaţa unei comunităţi hasidice dintr-un trîgşor evreiesc. Glaeser deţine rolul principal, pe cel al rabinului din Volhinia, un înţelept pe care veneau să-l consulte credincioşii din cele mai îndepărtate aşezări.

FRATERNITATEA LUI ABRAHAM

Asociaţia franceză interconfesională „Fraternitatea lui Abraham" organizează în cursul toamnei o călătorie-colocviu în Israel, avînd ca temă: „Ierusalim, monoteism şi pace". La reuşita acestei călătorii vor contribui mai multe personalităţi religioase creştine, evreieşti şi musulmane.

שלוש עשרי מדות

(פראגמענט)

ס'וועט 35 יאָר זינט ס'איז דערשינען אין מאראמורעש־סיגעט, אין יאָר 1939, הערצל אפשאנס בוך „בית ישראל — ווידזניצער רבים הויף". דאָס בוך האָט געמאַכט א רושם אין די ידישע ליטעראַרישע קרייזן פון יענער צייט. דר. שלמה ביקל"ס האָט זיך פיל אינטערעסירט מיט דעם „יונגן" מאראמורעשער שריי־בער וועלכער איז אבר שוין נישט געווען אזוי יונג (ער איז שוין געווען דעמאָלט א בן חמישים), אָבער אן אָנפאַנגער איז ער יאָ געווען — און דאָך, כמעט א קלאַ־סיקער.

די ייִדישע ליטעראַרישע וועלט פון יענער צייט האָט באוואונדערט זיין מאַ־ראמורעשן זאפטיקן ייִדיש, רייך מיט נייע אויסדרוקן, וואָס פילאַלאָגן וועלן נאָך פאָרשן און תמיד געפינען אינטערעסאַנטע עלעמענטן.

און הנם אויף דער צווייטער זייט איז אָפּגעדרוקט „נאָכדרוק פאַרבאָטן", האָבן מיר זיך דערלויבט אַרויסצונעמען אָט דעם ווייטערדיקן פראַגמענט, לכבוד די ימים נוראים. און נאָך מער — איך האָב מיר דערלויבט צו שנדערן אביסל די אָרטאָגראַפיע, אָבער נישט דעם תוכן.

מיר האָבן זיך גענומען די דערלויבנים נישט נאָר דערפאַר וואָס ער איז געווען מיין בן־עיר, נאָר אויך דערפאַר ווייל בשעתו האָב איך געמאַכט אביסל קאָרעקטור (בעתן זעצן און דרוקן דאָס בוך), ווייל ס'איז געווען מעגלעך נאָך מיינע באַשיידענע דעמאָלטדיקע כוחות, ווייל ס'האָט מיר דערלויבט דער מחבר, וואָס איז געווען א חסידישער ייד און אביסל מורא געהאַט אז ס'זאָל נישט זיין „צומאָדערן". און סייל ווערטער האָב איך דעמאָלט בכיוון געלאָזט אין דער פאָרעם וויאַזוי דער מחבר האָט זיי געשריבן. ווייל איך האָב געהאַלטן און בין נאָך איינגעביי דער מיינונג, אז די פאָרם, הגם נישט אַלע מאָל לפי הגראַמאַטיק, איז אָבער דאָך באַלערנדיק צום פאָרשן דאָס מאַראמורעשער ידישע לשון.

ליידער האָט אויסוויי „צוגעמאַכט דאָס ספר" און אין מאַראמורעש געמאַכט „חסל סידור ידיש". נישטאָ ווער ס'זאָל שרייבן ידיש און נישטאָמאָל ווער ס'זאָל כאָטש לייענען ידיש.

הערצל אפשאן איז אויך אומגעקומען מיט אַלע סיגעטער (ווידזניצער חסידים), דאָס בוך זיינען פון 254 זייטן, אָנגעפיקעוועט מיט מאראמורעשער ידיש־חסידיש לעבן איז געבליבן. איז לאָמיר לייענען פון אים א פרשה:

וואָלף טאַמבור

האָבן מיר זיך שוין אַלע איינקוואַטירט און באַוועגט אין די גאַספּאַדעס. מ'האָט זיך אַראָפּגע־לייגט די סאַקעס מיטן רענצל און דעם בלעכע־נעם שקאָטל מיטן שטריימל, ווער וואו ס'האָט נאָר געקענט. אונטער א באַנק, אונטער א טיש און אונטערן בעט, ווער וואו ס'האָט זיך קובע מקום געווען צום וואוינען אויף די עטלעכע טעג, איז אַלעס באַלד אוועק געלאָפן אין מקוה. גע־לאָפן נעמען שלום און באַלד צו זכור ברית. ס'איז קיינער נישט געשטאַנען פוסטע און לייר־דיק מיט די הענט אין די טאַשן איין מינוט, מ'האָט געהאַלטן אין איין לויפן.

דערווייל איז געווען אויף אַלע באַנסן א גע־זשימעניש, א געגייעניש מיט א געקומענישן פון מענטשן אין אַלע זייטן, שווארץ פון שאָטנס און געדעכט פון יידן זענען געווען אַלע הייף, אַלע באַנסן מיט אַלע שטיבער פון חסידים מיט סאַמעט קאַפּעלאַטשן. יידן מיט הויכע, קיילעכיקע און ברייטע קאַפּעלאַטשן, אַלעס אין די קאַפּטענעס לאַנגע רעק, יידן מיט קערצע בערד און יידן מיט לאַנגע בערד און ברייטע פיאות, אַלעס לויטן נוסח פון זיין היים. און אַלעס מיט דער סליחה אין דער האַנט. פאַרשידענע יידן, אויס פאַרשידענע מדינות. הויבע, נידעריקע מיט דאַ־רע און בייכיקע יידן, שלעפעריקע יידן און וואַ־כיקע ברוגזדיקע יידן פון ווייט און ברייט, האָבן זיך דאָרט ארום געדרייט אין דער נאַכט פון זכור ברית. איינער האָט נאָך געזוכט ערגיץ־וואו אין א עסעלע א בייליקע סטאַנציע, איינער האָט זיך פאַרשפּעטיקט פון דער באַן. זיך נישט גע־קענט פאַרגלייכן מיטן בעל עגלה און אריין גע־קומען צו פיס. איינער האָט פאַרגעסן די סליחה מיטן גאַרטל און ס'אויגנגלאָז אין דער אכסניה און אפשר נאָך אין דער באַן אָדער אין דער היים. — מ'איז געווען אביסל צעטראָגן און פאַרקאַכט פון דער לאַנגער נסיעה — און די איבעריקע זענען געלאָפן פשוט און גראָד צו די סליחות. האָבן נישט געוואָלט פאַרשפּעטיקן צו הערן דעם רבי „זכור ברית".

און אין דער מקוה איז ערשט געווען אצינד דער גרויסער פאַרקער, דער גרעסטער פונעם גאַנצן יאָר. ס'געווען א געשטיפענישן, א געדעכ־טעניש מיט א גערייבעניש און אן ענגעניש, אן אויסטועניש מיט אן אָנטועניש. מ'איז באַלד דערשטיקט געוואָרן — חלילה — מ'האָט צו־קוועטשט און צוטרעטן מענטשן ווי די הינדלעך פשוט און גראָד. ס'וואַסער איז געווען געדעכט און קאַלעמיטנע, מ'האָט עס געקענט אָנכאַפּן מיט די הענט. מ'האָט געשחיצט און ס'האָט גע־קאַפּט דער שוויס פון די פענצטער פונעם בוי־דעם און פון אַלע מענטשן. ס'איז געווען נאָס די בריק, נאָס די ווענט און מ'איז כמעט אָפּגעקאָכט געוואָרן פון דער גרויסער ענגשאַפט, פון דער פאַרע און פון דעם גרויסן דאַמף. מ'האָט זיך אויסגעטון שטיינדיק און קומענדיק. מ'איז געשטאַנען אויף די בענק, קאַפּ אויף קאַפּ איי־נער איבערן אַנדערן. ניטאַמאָל אויסדרייען האָט מען זיך געקענט, אַריין געלאָפן אין מקוה טוב־לען און שוין אַרויס, אַלעס איז געלאָפן אַראָפּ און אַרויף. מ'האָט זיך געאיילט און ניטאַמאָל גע־קוקט איינער אויפן אַנדערן. יידן זענען געשטאַ־נען אינדרויסן און געוואַרט, איין טראַנספּאָרט זאָל אַרויס קומען און זיי זאָלן קענען אַריין גיין און אָט פּלוצים ברעכט זיך איין א באַנק מיט די פילע יידן און אַלעס קערט זיך איבער, אַלעס איז געוואָרן פאַרמישט, קיינער האָט זיך נישט געטראָפן זיינע אייגענע בגדים.

באַלד איז געוואָרן א געשריי, א גערודער, איינער האָט זיך צוקלאַפּט דעם פוס, דער צוויי־טער די האַנט, איינעם האָט געפעלט דער קאַ־פּעלעטש, די יאַרמעלקע און איין שטיוול, דעם צווייטן ס'לייבל, דער טלית־קטן און א סך זע־נען אַרויס געלאָפן מיט די בגדים אין דער האַנט. האָבן אָפּגעציטערט ווי נאָך א בייזן חלום, געדאַנקט און געלויבט זיין ליבן נאָמען, ס'האָט זיי קיין גרעסער אומגליק פאַסירט און שטייענ־דיק דערריסן אין הויף, האָט מען זיך ערשט אָנ־געטון אַלע זאַכן ווייטער.

דאָרט אין דער מקוה, האָט מען קיינמאָל קיין סיר און קיין פענצטער צוגעמאַכט גאַנץ אַלול און פון זכור ברית ביז נאָך אַלע ימים טובים איז געווען א ריין איבערקערעניש, צוברָאַכן און צוקרישעט זענען געוואָרן אַלע פענצטער און אַלע טירן מיט אַלע בענק און שויבן וועגן דעם גרויסן פאַרקער אין דעם שטיקל צייט.

און אין דרויסן האָט זיך דערווייל געשיט מחנותווייז יידן פון אַלע זייטן. ס'בית המדרש איז געוואָרן פולער און ענגער. מ'איז געשטאַנען אויף די פענסטער, אויף די טישן, אויפן באַלע־מער און אייפן אָרון קודש. אַלע אויגן זענען געווען געווענדט אצינד צום רבי און אַלעס מיטן אָפּענעם מויל.

באַלד האָט מען שוין דערהערט דעם רביס קול, א וואַרעם און א ליבלעך קול, א קול וואָס האָט געשפּרייט קדושה און נחמה מיט טרייסט און בטחון איבערן גאַנצן בית המדרש און אַרויס דורך די פענסטער אין גאַנצן הויף:

„אוי־יאוי־ יאוי, הנשמה לך — והגוף שלך — אדושם עשה למען שמך"...

הערצל אפשאן

דער באַזוך פון רב הראשי פון פראַנקרייך און די רבנית דר. יעקב קאַפּלאַן

(סוף פון זייט 11)

חכמה און מיט אהבת ישראל. תמיד האָט ער זיך געשטעלט אין דינסט פונעם פאָלק, אין קאַמף און ווידערשטאַנד קעגן פאַשיזם, אין דער פאַרטיידי־קונג פון אַלע געפאָלגטע און בערודסטע, אין פּראַקלאַמירן אונדזערע גרויסע עטישע פּרינ־ציפּן מיטגליד פון דער פראַנ־צויזישער אַקאַדעמיע פאַר דער מאָראַלישער און פּאָליטישער פאָרשונג, קאָמאַנדאָר פון דעם ערן־לעגיאָן, איז יעקב קאַפּלאַן א חשובע פּערזענלעכקייט נישט נאָר פונעם פראַנצויזישן יידישן קיבוץ, נאָר אויך פון זיין היימ־לאַנד, וועמענס לאַיאַלער און געטרייער בירגער ער איז".

די רעדע פון הרב דר. יעקב קאַפּלאַן

„אין זיין ענטפער, האָט דער חשובער גאַסט געדאַנקט פאַרן וואַרעמען קבלת פנים וואָס מ' האָט אים און זיין פרוי געמאַכט ער האָט צווישן אַנדערן גע־זאָגט:

איך האָב געהערט פיל גוטע זאַכן וועגן אופן וויאַזוי עס אַנטוויקלט זיך ביי אייך דאָס יידישע לעבן. דאָך האָב איך זיך נישט דערוואַרט צו זען דאָס וואָס איך האָב געהאַט דאָס פאַרגענוגן צו זען מיט מיינע אייגענע אויגן, אַצינד בעת מיין באַזוך אין אייער לאַנד. די שיינע בתי־כנסת, וואָס ווערן געהאַלטן אין דער בעסטער אָרדענונג, וועלכע פונקציאָנירן טעגלעך צופרי און אָוונט, די תלמוד־תורה קורסן די כאַרן פון די קורסאַנטן, די זאָרג צו פאַרזיכערן כשרות, אייער צייט־שריפט און די אַנדערע פובלי־קאַציעס, אַלעס ברענגט אייך כבוד און זאָגט עדות אויף דער פולשטענדיקער רעליגיע־פרייַ־הייט פון וועלכע איר גענייסט".

"איך האָב באַזוכט אייערע אינסטיטוציעס פון סאָציאַלער הילף און איך קאָן אייך זאָגן אַז זיי קאָנען דינען פאַר א מוסטער פאַר אונדז, די יידן פון פראַנקרייך. ווי אויך פאַר אַנדערע גרויסע יידישע קרבו־ציס פון דער וועלט. איר האָט אַן אויסגעצייכנטע אָרגאַניזי־רונג, איר רעספּעקטירט מיט פיל זאָרג די מענטשלעכע ווער־דע אָון אַלע אַרויס די נויטבאַדערפטיקע און די ליידנ־דיקע, און איר פירט אייך לויט די עטישע פּרינציפּן ביים פאַר־טיילן די הילף.

סיי די רבנית קאַפּלאַן סיי איך גופא, זענען מיר זייער באַיינדרוקט און באַערט געוואָרן פון דער איינלאַדונג, וואָס עס האָט אונדז געמאַכט די פעדע־ראַציע פון די יידישע קהילות אין רומעניע, ווי אויך פערזענ־לעך פון דער רבנית און רב הכולל דר. דוד משה רוזן.

איך האָב געלייענט מיט באַ־זונדערער פרייד די באַרעכטיק־טע באַערונגען וואָס זענען גע־מאַכט געוואָרן לכבוד דר. דוד משה רוזן, ביי דער געלעגנהייט פון דעם אוניווערסיטן 25 יאָר זינט ער איז אויסגעוויילט גע־וואָרן אַלס רב הכולל פון רו־מעניע, סיי מצד די אָפיציעלע אויטאָריטעטן פון לאַנד, סיי מצד די קהילות. און איך דער־קלער זיך פולשטענדיק מיט באַטייליקט צו אָט די באַערונ־גען. איך ברענג אויך די באַ־גריסונגען פון דער צענטראַלער יידישער קאָנסיסטאָריע פון פראַנקרייך און פון פראַנצויזישן יידנטום, אין וועמענס נאָמען איך דריק דאָ אויס א ברידערלעכע באַגריסונג פאַר די מנהיגים פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות, ווי אויך אַלע קהילות פון רו־מעניע.

ס'איז נישט דאָס ערשטע מאָל ווי איך האָב דאָס פאַרגענוגן צו באַגעגענען אייער חשובן רב הכולל. איך האָב אים געזען צום ערשטן מאָל, ווי אויך די חשובע רבנית דר. רוזן, וועמען איך וויל באַזונדערס באַגריסן, אין פראַג אין יאָר 1957, ביי דער געלעגנהייט פון די אָפּ־ציעלע פאַראַנשטאַלטונגען וואָס זענען אָרגאַניזירט געוואָרן לכ־בוד דעם דעמאָלטיקן רב הכולל פון דער טשעכאָסלאָוואַקיי־דר. זיכער, עליו השלום.

איך בין זייער אימפּרעסיאָ־נירט געוואָרן פון אונדזער ערש־טער באַגעגענונג פון זיין פריינטלעכקייט, פון זיין תלמו־דישער בקיאות, פון זיין גרויס גאַונות און פון זיינע ווערט־פולע רעדעס. זינט דעמאָלט האָב איך אים פיל מאָל באַגעגנט און איך האָב דאָס פאַרגענוגן אייך דאָ צו זאָגן, דאָס וואָס איר ווייסט שוין אַליין מסתמא, אַז זיין אויטאָריטעט איז גרויס און איז אָפּגעשאַצט נישט נאָר אין אייער לאַנד, נאָר אויך פיל פיל ווייטער פון די גרענעצן פון אייער לאַנד.

דאָס ווידעראויפבויען פון די קהילות אין רומעניע איז גע־מאַכט געוואָרן אונטער דעם דינאַמישן שטויס פון אייער רב הכולל און מיט דער אַקטיווער סימפּאַטישער און עפיציענטער מיטהילף פון דער רעגירונג פון אייער לאַנד.

איך דריק אויס — האָט דער רעדנער פאַרגעזעצט — מיין טיפע אָנערקענונג פאַר דער רומענישער רעגירונג. וועלכע גיט אייך אַזעלכע מעגלעכקייטן צו זיין געטרייע יידן. איבעראַל וואו איך קער מיינע בליקן אין אָט דעם לאַנד געפין איך די פרייד פון לעבן, וואָס שפּיגלט זיך אָפּ אין יעדן געזיכט.

איך בענטש אייך אַלע מיט די ברכות פון ברכת כהנים". דר רעדע פון רב הראשי פון פראַנצויזישן יידנטום האָט גע־מאַכט א גרויסן רושם.

אין זעלבן אָוונט איז אין פעסט־זאַל פון כשרן רעסטאָראַן פון דער פעדעראַציע פאַרגעקומען אַן עונג שבת, ביי וועלכן ס'האָבן זיך באַטייליקט אָנגעזעענע פאַרשטייער פונעם יידישן לעבן פון אונדזער לאַנד. דער תלמוד־תורה כאָר, אונטער דער אָנפי־רונג פון מיינסטער חיים שוואַרצ־מאַן, האָט געזונגען זמירות.

דער פרעזידענט פון דער בוקורעשטער קהילה, דניאל סעגאַל, האָט נעהאַלטן אַן איינ־דרוקספולן טאָאַסט לכבוד די געסט.

דעם צווייטן טאָג, שבת, נאָכן דאַוונען אין כאָראַל טעמפּל, האָט מען געגעבן קידוש אין זאַל פון דער ביבליאָטעק פון כאָראַל טעמפּל. ס'האָבן געזאָגט דברי תורה: הרב הראשי דר. יעקב קאַפּלאַן, הרב הכולל דר. דוד משה רוזן און הרב איטשע כאַיר מאַרילוס.

די סעודת שבת איז פאָרגע־קומען אין דער וואוינונג פון הרב הכולל דר. דוד משה רוזן שליט"א, מיט דער באַטייליקונג פון די מנהיגים פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות און זייערע פרויען.

זונטיק, דעם 12טן אויגוסט, האָבן די געסט, באַגלייט פון רב הכולל און די רבנית דר. רוזן, געפאָרן צום שוואַרצן ים. אויפן פּלי־פעלד פון קאָנסטאַנ־צאַ זענען זיי באַגריסט געוואָרן פון א צאָל פאַרשטייער פון דער יידישער קהילה פון קאָנסטאַנ־צאַ, בראַשׁ מיטן פּרעזידענט פרייבערג.

דער רב הראשי פון פראַנק־רייך און די פרוי קאַפּלאַן האָבן באַזוכט די שול פון קאָנס־טאַנצאַ און האָבן זיך אונטער־האַלטן מיט דעם המון יידן, מענער און פרויען, וועלכע זענען געקומען זיך באַגעגענען מיט די חשובע געסט. זיי האָבן באַזוכט דאָס כשרע אָפּרי־הויז פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות פון עפאָריע־נאַרד, וואו זיי האָבן אויך געגעסן, אויסדריקנדיק זייער צופרידנקייט וועגן אופן וויאַזו עס איז אָרגאַניזירט.

דינסטיק, דעם 14טן אויגוסט, זענען די געסט, באַגלייט פון רב הכולל און פון דער רבנית דר. רוזן, געפאָרן קיין פאַיאַנ־בראַ־שאָוו, וואו זיי האָבן זיך אָפּגע־רוט. אין די קאַרפּאַטן בערג, זיי האָבן באַזוכט דאָס כשרע אָפּרי־הויז פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות פון קריס־טיאַן־בראַשאָוו און האָבן באַ־גריסט די אָנפירערשאַפט פאַר דער רוטער אָרגאַניזירנג.

דאָנערשטיק, דעם 16טן אויי־גוסט, איז פאַרגעקומען אין טעפּפל פון בראַשאָוו א פאַר־זאַמלונג פון דער דאָרטיקער יידישער קהילה, מענער און פרויען, וועלכע זענען געקומען באַגריסן די געסט. ס'האָבן גע־נומען דאָס וואָרט דער פּרעזי־דענט פון דער קהילה פון בראַ־שאָוו, גראַניך און די רבנים קאַפּלאַן און רוזן.

מאָנטיק, דעם 20טן אויגוסט, האָבן דער רב הראשי פון פראַנק־רייך און די רבנית דר. קאַפּ־לאַן פאַרלאָזט דאָס לאַנד. אויפן פּלי־פעלד בוקורעשט־אַטאָפּען זענען זיי געקומען באַגלייטן: דער רב הכולל שליט"א און די רבנית דר. רוזן, די מנהיגים פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהי־לות און פון דער בוקורעשטער קהילה.

ס'איז געווען אָנוועזנט דער פאַרשטייער פון רעליגיע־דע־פּאַרטאַמענט, דירעקטאָר יוליאַן סאָרין.

חסידות חב"ד

(סוף מעמוד 12)

את עניו האחדות, שמלבד מ־ציאותו של הקב"ה אין מציאות קיימת. ככתוב „אין עוד מלבדו" ענין זה מיוסד על דברי הזוהר „הוי' ואלקים כולא חד", יש הרבה ענינים בתורה שבעל פה שהיו בהעלם ולאחר מכן נתגלו. כפי שהגמרא מספרת על משה רבנו, ששמה איך רבי עקיבא דורש דרשות בתורה, שהוא — משה — לא ידע מהן והלשה דעתו משום כך. כן גם אחרי רבי עקיבא, בכל דור ודור. הרי „כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, נאמר למשה מסיני". כלומר, שלמשה נאמרו בכללות והתלמיד הותיק יגלה זאת.

לכן אומרים אנו „נותן התו־רה", לשון הווה, בגלל כל הענ־יינים שבתורה שבעל פה המת־גלים בכל דור ודור. אם כי לפני התגלותם לא היו מחויבים בהם אבל אחרי שנתגלו — מחויבים כל ישראל בהם, משום שהם חלק מהתורה.

קודם א ציטאט פון מיין אן ארטיקל וואס איך האב פארעפנטלעכט אין אונדזער צייט־שריפט נומער 287 פון 15טן נאוועמבער 1972, רעדזיק וועגן זער פרוכטבארע־ס פון אייניקע שריבער און דאס אנטשטיין ווערן נאכן חורבן פון אונדזער, האב איך דעמאלט געזאגט: „ס'יל שרייבער זעגען פון די ליידן וואס זיי האבן איבערגעלעבט, פארשטיסט געווארן. אנגעווארן דעם צוטרו צום לעבן. צו דער וועלט בכלל. און ס'יל מעוטשן, וואס מער זיי האבן געליטן, גע־הערן אין לאנדערן, געזען מיט זייערע אייגע־נע אויגן די קרעמאטאריעס. הגם זיי זעגען מיין שרייבערס נישט געווען — האבן זיי אנגעהויבן שרייבן און נאשאפן הערפולע ווערק. זיי האבן נאשאפן מיט נאך מער אייפער, מיט מער ברען. זיי האבן נישט געקאנט פארשווייגן"...

יחמיאל בריקס האט סאקע דבבוסירט אין פוילן נאך ערב דער מלחמה. פארעפנ־טלעכט א באנד לידער נאך אין יאר 1939 אונטערן טיטל „יונג־גרין־מאי". אבער אין דער ליטעראריש־ווערק איז ער באקאנט געווארן צוליב זיינע דערצילונגען וואס ער האט פארעפנטלעכט, אנהויבנדיק מיט „אויף קידוש השם" און דערנאך „א קאץ אין געסל" אין יאר 1952.

זיינע דעמאלט האט בריקס אפגעהאלטן א רי דערפאלגן פון גרויסן פארנעם, וואס איז נישט קיין סאנסעלעכע דערשיינונג פאר א „ייִדישן שרייבער. נישט נאר זעגען די דערציילונגען דערשיינען אין צען לשונות (קאן זיין אז מער. אבער אויף אזוי פיל דערגרייכן מיינע אינפארמאציעס!), נאר „א קאץ אין געסל" איז דראמאטיזירט געווארן און אויפגעפירט געווארן מיט דערפאלג אויף פארשידענע סטאסטער־בינעס. „אויף קידוש השם" איז פארוואנדלט געווארן אין א מו־זיקאלישער אפערע. דאס זעגען דערפאלגן וואס זאגן עדות אויף א שריבער אז איס איז געלעגען אריינגערייגען מיף אין די ליעגער קריין, וואס שטיינען איבער די נא־ציאנאלע ברעגן.

בריקס האט איבערגעלעבט דעם לאדזשער געטו. דארט האט ער געהונגערט און דארט האט ער אנגעשריבן זיין פאעם „געטו פא־בריק 76". ער האט באשריבן ווי אן עד ראיה דעם חמצית פון די עינוים, וואס די איינוואוינער האבן געהאט אויסצושטיין מצד די נאצישע רוצחים. ער האט עס באשריבן מיטן סאנאט פון א שרייבער וואס האט א וואך אויג צו אבסטרעטירן מיט א וואך אויער אויפצונעמען דאס כאראקטעריסטיש־סט, וואס זאל אפשפיגלען דעם געמיינ־צושאדן פון יעגע צייטן און יעגע לעבנס־באדינגונגען.

אט למשל, אין בוך „די פאפירענע קרוין" וואס איז דערשינען אין יאר 1969, האב איך געפונען אז אין געטו פון לאדזש האט צירקולירט א „ייִדישער וויץ פון רומפעניע. דער מחבר דערציילט אויף זיין 34: „א ייִנגל איז געקומען אהיים צו לויפן מיט פריי: מאמע, משיח איז אין גאס!

— ווער האט דיר דאס געזאגט, קינד מיינס?

— ר' חיים, סאטישע, ר' חיים!

איז דער מאמע אין איין אסטם ארויסגעלאפן אין גאס און... פר זעט נישט משיחן. איז ארויפגעלאפן צו ר חמיין און אים גע־פרעגט; איז אמת, אז איר האט געזאגט, אז משיח איז אין גאס?

— איך — עוספרעט אים ר' חיים — האב געזאגט, אז משיח איז אין יאס.

— פון וואנען ווייסט איר, אז אין יאס?

— דאס האט מיר דערציילט ר' מיכל שפירא.

איז פר ארויפגעגאנגען צו ר' מיכל שפירען און געפרעגט: איז דאס אמת, אז איר האט געזאגט ר' חיימען, אז משיח איז אין יאס?

— וואס זאג... יא... כ'האב אים גע־זאגט. אז ס'איז מיר אין די שיך גאס, האט ער פון שיך געמאכט משיח, פון גאס — יאס, און פון יאס — גאס".

אפילו אט דער וויץ שפיגלט אויך אפ יעמעס צושטאנד, אז די מענטשן הערן נישט דאס וואס מ'זאגט — זיי הערן דאס, וואס זיי ווילן הערן. דערפאר האבן זיי א גאנצן געגנבן דער טעלעגראפן־אגענטור „יוא". די ראשי תיבות פון „ירו ווילן אזוי"...

און יחמיאל בריקס האט אלעס געהערט און שפעטער פארצייכנט און ס'האט זיך באקומען א שיכדרונג, א רעאלע, נישט נאר וועגן לאדזשער געטא. נאר וועגן גע־טאס בכלל, ווייל דער אומקום, די אויס־ראטונג, איז דאך געווען איבעראל דער זעלבער, די זעלבע בארבארישע מעטאדן, מיט קלייגע לאקאלע שיווייס.

אַנגעקומען אין דער רעדאקציע

ביכער פון יחמיאל בריקס

ווען מ'פרעגט: מיט וואס שיידן זיך אויס בריקס געטא־דערציילונגען לגבי די אונדערע חורבן־באשרייבונגען? קאן מען עוטפערן, אז מיט זיין אביעקטיוויטעט. בריקס שרייבט אן „העוועטשקעס". ביי אים געפינען זיך נישט נאר יידן־צדיקים, קרבנות — נאר אויך רשעים.

אמת, זיי זעגען זייער ווייניק אין צאל. און געגען ווי ביי א היסטעריסטישן רוצח שרייבט ער אין קלאמערן יחס שמו, אזוי שרייבט ער אויך, למשל ביי דעם תפיסה־נאמשאלניק, שכנם הערצבערג, יחס שמו וזכרו! (ווייס 70).

בריקס, שילדערוניק פון זיינע קדושים אין קאפיטל „גבורה און קדושה" ציטירט פון א „לעצטע רעדע": „אונדז יידן וועמען סוזונטער יאר שחיטות און שייטערס, האבן נישט געקאנט אומברענגען ווילט איר אפ־ווישן פון דער ערדז ייִדיש פאלק אין אייביק. איר וועט פארניכטעט ווערן אין דער טריפה וואס איר אליין האט אנגעצונדן! איך זע זי קומט די צייט: ווען א פאלק אויף א פאלק וועט נישט הייבן קיין שווערד, נאר ווילן לעבן ווי ברידער, אין א וועלט פון שלום, פרייהייט און יושר. אזוי זאגט דער נביא — א ייד..." (ווייס 157). ווער האט געהאלטן אט די רעדע, מיינט איר אז א רב, א מגיד, צי סתם א חסידישער ייִד? ניין, דאס זעגען דו ווערטער פון דער חברטע רעגינע, די עקס־מרעס ליזקסטע טוערין פונעם געטא.

אויף אן אנדער אָרט קאן מען לייענען: „ער איז געווען פאר אָפּשאפן פריוואט איינ־טום. עס זאלן אָפּגעשאפט ווערן אויסנאמען און אויסגעווטעט. נאָט האט באשאפן די וועלט, צו אים געהערט אלעס. די מענטשן זעגען זיינע קינדער און אלע מוזן גלייך אויף גלייך פון אלעס געניסן" (ווייס 55).

ניין, דאס האט נישט געפרעדיקט קיין ליינקער עלעמענט, נאר דער רעליגיעזער ריכ־טער־קדוש אלתר שור, זכרונו לברכה, וועלכער איז באשריבן מיט זיינע מסירות־נפש־דיקע מעשים פארן דערהאלטן דאס ייִדיש־קייט.

בריקס ווייזט אונדז אזוי אום אין זיינע דערציילונגען א רייע פיגורן מיט רעגבויגיג־דיקע פארבן, פון אלע וואנען, אלע געזעל־שאפטלעכע שיכטן, וואס האבן געלעבט און געווירקט אין געטא.

וואס שייך די אָפּשאצונגען ווען בריקס ווערט, ווייל אין באמערקן, אז ס'איז נישט שווער זיך צו דערגיין אז בלושטיין, וואס ווערט דערמאנט אין דער דערציילונג „געטא פאבריק 76" איז נישט קיין אנדערער ווי דער מחבר, בריקס, גופא, בפרט ווען ס'ווערט דערציילט ווען באונקעס, וואס איז אָרגאנ־ירט געווארן לכבוד דעם דריטן יאָרטאָג ווי עס איז געשאפן געווארן די „כעמיש אָפּפאל פערוועדונג" און בלושטיין האט פאָרגעלעי־עוט ביי דער געלעגנהייט זיין א פאעם „ליצמאנשטאטגעטאָ בעטריב 76", זעט מען אז ס'איז טאקע אט דער פאעם, וואס בריקס האט אָנגעשריבן נאך אין געטאָ, אין יאָר 1943 און איז פארעפנטלעכט געווארן, צו־זאמען מיט דער מוזיק וואס איז צו איר פארפאסט געווארן. אין יאָר 1967.

איינע פון די צוהערער ביים באנקעט האט געזאגט איר מיינונג ווען פאעם: „די שאָ־פונג האט סיי א היסטאָרישן ווערט און סיי א קינסטלערישן ווערט. אין ווינטש איך איר זאלט איבערלעבן די מלחמה און איר וועט מאכן א גרויסע קאריערע אלס ייִדי־שער שרייבער, ווייל איר האט א פיבלבאר הארץ און א שיינע נשמה און דער עיקר: איר דערציילט דעם אמת, וואס ס'מעגטש־הייט דארף וויסן אין א פשוט מענטשלעך לשון" (ווייס 128).

און הגם דאס איז געשריבן (אָדער איבער־געשריבן) געווארן פונעם מחבר גופא, זע־נען פיל קריטיקער און לייענער מסכים מיט אט דער גינסטיקער קריטיק.

בכל אופן איז די ברכה מקוים געווארן: ער האט איבערגעלעבט און איז זוכה געווען צו ווערן א באוואוסטער שרייבער, וואס צייכנט זיך אויס צווישן דער חורבן־ליטע־ראטור.

און נישט נאר מיט דער חורבן־ליטעראַ־טור.

אט איז דערשינען אין יאָר 1972 די דערציילונג זיינע „די וואס זעגען נישט געבליבן". הגם דער טיטל שמעקט מיט חורבן איז עס אבער פאקטיש א באשרייבונג וועגן מחברס געבורטס־שטעטל סקאדזשיסק, פון ערב מלחמה־דיקן פוילן. א שילדערונג פון נעם יידישן שטייגער־לעבן, וואו עס ווערט דערציילט וועגן יידישע מנהגים, יידישע יום־טובים, יידישע צרות. יידישע מחלוקת בקיצור: וועגן מאָגטעגלעכן יידישן לעבן. איך שטרייך אונטער מאָגטעגלעכן לעבן. נישט וועגן מאָגטעגלעכן אומקום, און דאך — ס'איז א ווערטפול ליטעראריש ווערק, אָנ־געשריבן מיט סאלא וס. איך וואלט געוואגט צו זאָגן אז ס'איז קינסלערישע אפשר בעסער רעאליזירט ווי די חורבן דערציילונגען.

פארשטייט זיך אז דאס איז א געשמאק זאך. און ס'איז א סובייקטיווע מיינונג.

בכל אופן, קאן איך ציען די מסקנות, אז יחמיאל בריקס ווערק זעגען ווערט צו ווערן געלייענט און — זיי ווערן געלייענט.

וואָלף טאמבור

אין דער יידישער וועלט

אויסגעצייכנטע שרייבער

דער „פרייז פון זכרון" וואס ווערט יעדלעך פארטיילט דורך דער וועלט־פעדעראציע פון די וואס האבן איבערגעלעבט דעם לאגער פון בערגן בעלזען, איז האיאר פארטיילט געווארן דעם יידישן שריפטשטעלער מענדל מאן, פאר זיין גאנצער שאפונג. דאמאנען פון מענדל מאן, גע־שריבענע אין דער יידישער שפראך, זעגען אין ברזעצט געווארן אין דער פראנצויזישער שפראך און אריינגעגעבן פונעם פארלאג פאלמאן־לעווי. זיי זעגען אויך איבערזעצט געווארן אין מערער אנדערע שפראכן. דער שרייבער לעבט אין פאריז, וואו ער פירט אן דינס מערער יאָרן מיט דער דעדאקציע פונעם „יידישן טאגבלאט" אונדזער וואָרט".

דער „פרייז פון פארברידערונג" איז צוגע־טיילט געווארן פארן שרייבער אלטן ספירא פאר „ין לעצטן דאמאן „זשאן דארק און דאס יידי־שע קינד".

א ביאליק קולטור־אָוונט

מיט דער געלעגנהייט פון דעם פייערן פון דעם הונדערטסטן געבורטס־יאָר פון חיים נחמן ביא־ליק, האט די שול פון פולזון, וואס טראגט זיין נאמען, אָרגאנזירט א קולטור־אָוונט. דער שריי־בער דוד שחר האט געגעבן וועגן די ווערק פון עס גרויסן דיכטער. די דערמאָנונג שול וועלכע פונקציאָנירט זינט 23 יאָר חודש נישעצט פארן אופן ווי ס'ווערן דארט געלערנט די תבונעאישע שפראך, קולטור און געשיכטע.

א קולטור־אָוונט און אן עוונג־שבת געווידמעט ביאליקן זעגען אויך אָרגאנזירט געווארן אין דער קהלה פון דער שטאט ראן (פראנקרייך).

דער פרייז זעלצער־בראָדסקי

דער „פרייז זעלצער־בראָדסקי" פאר דעם בע־סטן ווערק אויף דער טעמע פונעם יידישן לעבן אין אמעריקא, איז צוגעשיקט געווארן אויפן יאָר 1972—1973 פאר גערטרוד דובראָווסקי פאר איר ווערק „די אנטוויקלונג פון דער אגריקול־טור פון די יידן אין אמעריקע: די קאָלאָניע פון דער יידישער פעדעראַציאָנשאפט פון פערמינג־דעל ניו־יאָרק". און פאר מיכל מעשבערג פאר זיין שטודיע „יידישע פליטים אין די יאָרן 1938 — 1939".

עקומענישע מאניפעסטיריונגען

דער פאראיין פון יידיש־קריסטלעכער פריינ־שאפט פון דער שטאט ליל (פראנקרייך) האט אָרגאנזירט א סימפאָזיום, ביי וועלכער ס'האבן זיך באטייליקט דער מאָנטעניאָר גאנט, דער פאס־טאָר געלאן און דער ראבינער י. לעווי. דער פאראיין האט זיך געשטעלט פאר א ציל צו דערלייכטערן א דיאלאָג צווישן די מיטגלידער פון פארשידענע גלויבנס בכדי צו ווירקן צום פארשווינדן פון רעליגיעזע פאָראורטייל.

ניי־אנטדעקטע אויסראָטונגס־לאגערן

לעצטנס זעגען אנטדעקט געווארן צוויי ניי־ע אויסראָטונגס־לאגערס. וועלכע האבן פונקציאָ־נירט בעת די נאצישע רדיפות אין גאָטאָ און גאָרדעלעגן. ווען וועלכע מ'האט ביז איצט גאָר־נישט געוואוסט.

ווי עס גיט איבער די פרעסע, אגענטור ייִדישן לעבן פאָרשער פון יד־ושם אנטדעקט די עקזיס־טענץ פון אט די לאגערס אויפן סמך פון פאָ־טאָגראפיעס, וואס ס'האט געמאכט אין יאָר 1945 נאָרמאן שענדלער, דער דעדאקטאָר פון „לאָס אנדזשעלעס טיימס". וועלכער איז אריין אין דייטשלאנד, בעת דער צווייטער מלחמה, צוזאָ־מען מיט די באפרייענדיקע מיליטערישע כוחות. לעצטנס זעגען די פאָטאָגראפיעס איבערגעגעבן געווארן פאר יד־ושם דורך אייס שענדלער. דער זון פון דעם וואס האט געמאכט די פאָטאָגראָ־פיעס, זיי זעגען געמאכט געווארן צוויי טעג נאך דעם ווי די לאגערן־וועכטער זעגען אנטלאָפן און פארלאזט דעם לאגער. אויף טייל פאָטאָגראפיעס קאָן מען נאָך זען דעם רויעך וואס גייט ארויס פון די קוימענעס

דער אמבאסאדאר פון מדינת ישראל אין בוקורעשט, יוחנן כהן, און די מיטגלידער פון דער אמבאסאדע בעת קבלת שבת אין כאראל־טעמפל

Ambasadorul Israelului la Bucureşti, d. Iohanan Cohen şi membrii ambasadei la Serviciul divin de la templul coral

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

★ דערשיינט צוויי מאָל אין חודש — 1.9.1973 — בוקורעשט ★

דער באזוך פון רב הראשי פון פראנקרייך און די רבנית דר. יעקב קאפלאן

אויף דער איינלאדונג פון רב הכולל שליט"א און דער רבנית דר. רוזן, איז דעם 5טן אויגוסט 1973 אנגעקומען אין לאנד דער רב הראשי פון פראנקרייך און די רבנית דר. יעקב קאפלאן.

אויפן פליי־פעלד פון בוקורעשער שטאטפן זענען זיי אפגעוואַרט געווארן דורכן רב הכולל שליט"א און די רבנית דר. רוזן, די מנהיגים פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות און פון דער בוקורעשער יידישער קהילה. ס'איז געווען אנוועזנט דער פארטרעטער פון רעליגיעז־דעפארטאמענט, דער דירעקטאר מונטעאנו עאוגען.

במשך די טעג פון 5טן און 10טן אויגוסט האבן די געסט באזוכט די רעליגיעזע מוסדות ווי אויך די קולטור און סאציאלע הילף אנשטאלטן פון דער פעדעראציע און האבן זיך באקענט מיט דער טעטיקייט פונעם יידישן קיבוץ אין אונדזער לאנד. זיי האבן אויסגעדריקט זייער באוואונדערונג אויף דער פילזייטיקער טעטיקייט וואס ווערט אנטוויקלט און האבן געלויבט פארן אופן וואזוי שטן ווערן רעכפעקטירט אונדזער טראדיציע און מענטשלעכע ווירדע, און פאר דער זאָרג צו באפרידיקן די גייסטיקע און מאטעריעלע באדערפענישן אין אונדזערע קהילות.

דעם 9טן אויגוסט האט דער רב הראשי פון פראנקרייך, באגלייט פון רב הכולל פון רומעניע, געמאכט א העפלעכקייטס־באזוך דעם פראפעסאר דומיטרו דאגארו, פרעזידענט פון רעליגיעז־דעפארטאמענט. די אונדיזנץ איז פארלאפן אין א האר־ציקער שטימונג.

דעם זעלבן טאג האט דער אמבאסאדאר פון מדינת ישראל אין רומעניע און די פרוי יוחנן כהן, געגעבן א מסיבה לכבוד די געסט.

דעם זעלבן אונט זענען די געסט אנוועזנט געווען ביי א פייערלעכן ספעקטאקל, וואס דער יידישער מלוכה טעאטער האט געגעבן לכבוד זיי, זיי האבן וואריס באגריסט דעם דירעקטאר פ.אויערבאך און דעם ציאנאל־קאמיטעט פארן פאר־טיידיקן דעם שלום, אקאדעמי־קער טודאר יאנעבקא; דער פראנצויזישער אמבאסאדאר אין בוקורעשט, פראנסיס לעמאסער; דער אמבאסאדאר פון מדינת ישראל אין בוקורעשט און די פרוי יוחנן כהן; פארשטייער פון קולטן; מנהיגים פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות. און פון די גרעסערע קהילות פון לאנד, שריפטשטעלער, קינסטלער א.א.

אונט. ביים קבלת שבת אין כאראל־טעמפל, אין דער רב אנ־וועזנהייט פון א גרויסן המון מתפללים איז פארגעקומען דער פייערלעכער קבלת פנים פון די געסט. די כארן פון דעם כאראל־טעמפל און די תלמוד־תורה קורסאנטן האבן געזונגען „ברוך הבא", „הבאנו שלום עליכם" א.א.

אין זיין דרשה האט דער רב הכולל דר. דוד משה רוזן שליט"א אונטערגעשטראכן די גרויסע פערזענלעכקייט פון דעם גייסטיקן מנהיג פון פראצויזישן יידנטום, און האט אים וואדעם באגריסט אין נאמען פון רומענישן יידנטום.

„הקול קול יעקב". האט דער רעדנער צווישן אנדערן געזאגט, דאס קול פון דר. יעקב קאפלאן איז דאס קול פון די זעקס הונדערט טויזנט בריעדער אונ־דזערע פון פראנקרייך. איז דאס קול וואס לאזט זיך הערן ביי אלע גלעגנהייטן, מיט אויטאָ־ריטעט, מיט פרעסטיזש, מיט

(סוף אויף זייט 9)

אויפנאמע ביים מדינה־ראט

פרייטיק, דעם 17טן אויגוסט 1973, האט דער וויצעפרעזידענט פון מדינה־ראט, עמיל באָרנאראש, אויפגענומען דעם רב הראשי פון פראנקרייך, דר. יעקב קאפלאן, וועלכער האט זיך נעפונען אין אונדזער לאנד אויף אָפּרו.

בעת דער אונטערהאלטונג איז געווען אָנוועזנ־דיק דער פרעזידענט פון רעליגיעז־דעפארטאמענט דומיטרו דאגארו, און דער רב הכולל דר. דוד משה רוזן שליט"א.

די אויפנאמע איז פאָרגעקומען אין א האר־ציקער שטימונג.

בעת דעם קבלת־פנים אין כאראל־טעמפל

Întîmpinarea oaspeților la templul coral

באשיידענע תלמידי־חכמים

דאס ארטיקל וואס איז דערשינען אין אונדזערע רומענישע זייטן, וועגן דעם רומענישן שרייבער מיכאיל סאדאוועאנו, אלס איבערזעצער פון תהילים, האט געשטעלט אונדזער רעדאקציע פאר דער פראגע: ווער איז געווען דער תלמיד־חכם משה זוף, וועלכן זיין חיינסטער פון דער רומענישער פראזע האט געהאלטן פאר ווערט אים צו נעמען אלס טיתוף צו דער איידעלער ארבעט פון איבערזעצן דעם תנך גיינדיק אויף דעם וועג האבן מיר זיך תיכף אָפּגעגעבן חשבון אז ווי ווייניק ווייסן מיר וועגן אט דעם מענטש אָבער נאָך וועגן אים איז וויפיל וואונדערבארע תל־מידי־חכמים, גאונים, אויסגעצייכנטע תלמידיסטן האבן נישט געלעבט אין אונדזערע שטעטלעך. באשיידענע אנאָניטם, מיט א באזונדער עניוות און אן אמתן געלערנטן — און אויף דעם זעלבן אופן האבן זיי פארלאזט דאס לעבן זייער פאר־בייגיין אויף דעם פולק איז כמעט נישט באמערקט געווארן, ווייל זיי האבן נישט געהאט די זכיה זיך צו באגעגענען אין זייער לעבן מיט אזא שטערן ווי ס'איז געווען מיכאיל סאדאוועאנו... אָבער פאר אונדז, האָב איך געטראכט, דארף נישט זיין די מעלה פון זייער עניוות, אז אויס־רייד פארן עובר זיין אויף דער ביבה פון גרינגשטענג. ס'איז כדאי אז דער שטויב פון דער צייט און דער בעל־השכחה זאָל נישט פאר־געסן מאכן זייער נאָמען און זייער זכרון. ווייל זיי זענען געבליבן דאָס וואָס זיי זענען געווען ביים לעבן — דער שטאָלץ פון אונדזער יידישן קיבוץ.

עטלעכע פון זיי — לאָמיר זיי אָנרופן די מיט־צייטלער פון משה זוף האָב איך פערזענלעך גע־קענט, אין מיין געבורטס־שטעטל באָטאָשאַ־ניינס, ווען איך טראכט וועגן זיי און איך פרוואו געפינען געמיינזאַמע שטריכן, גיב איך מיר אָפּ חשבון אז ווי פארשיידן זענען געווען זייער אויסזע זייער טעמפּעראמענטן, זייערע באשעפט־קוגענען, איין זאַך בלויז האָבן זיי געהאט גמיינ־זאַם: די ליינשאפט צום לערנען תורה. קיין איי־נער פון זיי האָט דערפון נישט גמאכט פאר זיך קיין קרוין פון גאוה. פון שטאָלצקייט. קיין איי־נער פון זיי האָט דערפון נישט געצויגן זיין פרנסה. יעדער איינער פון זיי האָט געארבעט כדי צו האָבן צום לעבן, און געלעבט כדי צו לערנען תורה. זיי האָבן נישטאָמאָל געטראכט אז ס'קאָן גאָר אנדערש זיין. זיי האָבן געלערנט גא־טרלעך — איך וואָלט געווען געגייגט צו זאָגן, אז פון א הערפלעקס פון זייערע אורלעטערן — אזוי ווי זיי האָבן געשטמט, געלעבט. כמעט אזוי האָט אויסגעזען זייער אינערלעכער אויר־ווערט פון יעדן פון זיי, אן אויזווערט וואָס האָט זיך אָפּגעשפיגלט אויסערלעך דורך דער גרויסער שלימות־תקיער באשיידענקייט און פשטות, וועלכע שטראלט אויס פון אמתדיקער חכמה.

דער ערשטער, כראָנאָלאָגיש, וועלכן איך האָב געקענט, איז געווען ברוך חיימאָוויטש, איז אלס טעג פון דער וואָך איז ער געווען א גלייזער. מיט א שטויס שויבן אונטער זיין אָרעם, מיט א שטיק קיטש אין דער האנט, מיטן דימענט אין דער קעשענע, האָט ער ארומגעוואַנדערט איבער די געסלעך, פארשטויבטע זומער און פארשניי־טע ווינטער, כדי צו זוכן דאָס שטיקל ברויט אויף חיונה. מענטשן האָבן געקוייטשט מיט אים זייערע טרעס, זייערע בליקן, האָבן זיך יאָ אדער נישט באגריסט, אדער וויפיל פון זיי האָבן גע־וואוסט אז אין אָט דעם באשיידענעם בעל מלאכה ליגט א גאון מיט א מוח, וואָס איז פונקט אזוי שארף ווי דער דימענט זיינער וואָס שניידט דאָס גלאָז פאר די שויבן?

פון זון־אויפגאנג ביז איר פארגיין האָט דער גלייזער ארומגעוואַנדערט איבער די געסלעך פונעם שטעטל. אָבער אין אָוונט — אין אָוונט ביי דער שיין פון א ציטערדיק ליכטל, אין דעם בית־המדרש פון ווינטער, איבער דער אָפענער גמרא, האָט ער זיך געלאָזט ווייט און ווייט, אויף די אומענדלעכע וועגן פון דער תורה און וויסן. ער איז געווען א פשוטער, מענטשלעכער און אָפּנהארציקער אין זיינע באציאונגען מיט די מיטמענטשן; ער פלעג זיך ווייצען מיט די קינ־דער, געקניפּן זיי אין בעקל, אָבער דאָך האָט מען אין זיין ארום, קליין אָדער גרויס, געפילט א צוריקגעהאלטנקייט, א געפיל פון באזונדע־רער אכטונג און פולן רעספעקט.

צוליב ר' ברוך חיימאָוויטש האָבן די יידן פון זיין שול געהאט מיט א יום־טוב מער ווי אנדע־רע. דעמלט ווען ער האָט געמאכט א סיום הש"ס ווען ער האָט געענדיקט לערנען גאנץ ש"ס בבלי. עד־היום איז נאָך פריש אין מיין זכרון די מעמציע מיט וועלכער ס'איז געפייערט געווארן דער סיום, וואָס איז דן פון די אנדערע שילן פון אונדזער שטעטל האָבן אויז אין אנדערע מקנא געווען.

אין שווערן ווינטער פון 1929, ווען די שניי־גן האָבן איבערגעוואקסן די ייזער, פארשיינענדיק די גאסן. האָב איך ביינגעוואינט, אין א שבת. אין דער שול, א שודערלעכע סצענע, כמעט ווי ארויסגענומען פון דער באריטמער פיעסע פון אנסקי, אויפן באלעמער איז ארויף ד' ברוך חיימאָוויטש, אצינד שוין א זקן מיט א וואקלנ־דיקן גאנג, אָנגעצענט אָן א יונגגמאנשיק, וועל־כער האָט בפני כל עם ועדה דערקלערט אז ער וועט מחיים וחלאה פירן דעם זקן און תלמיד־חכם צו דער שול און פון דער שול, כדי ער זאָל קאָנען פאָרזעצן לערנען גמרא. מיטן באדינג, אז א חלק פון זיין גמרא־לערנען זאָל ער אויך באקומען אויף יענער וועלט... א צופשטויסן נאיוו דענקען מעגלעך. אָבער וויפיל שיינקייט און אייגקייט דריקט אויס אָט דער „אפפאר־". וואָס איז געשלאָגן געווארן אין דער אָנוועזנהייט פון דער גאנצער פארזאַמלונג!

... און נאָך א געשטאלט באוויזן זיך צו מיר פון דער פינצטערער פארגאנגענהייט, וועלכע קומט צו מיר, צווישן די חברים פון משה זוף. מ'האָט אים נערופן שמאי זאלצבערגער, און אין טאָגטעגלעכן לעבן איז ער געווען א קליינער סוחר פון אייזנוואַרע. יעדן צופרי זיבן אויגער האָט ער זיי אלס געוועלבער געעפנט די טיר פון זיין קליין און זיך געשטעלט הינטערן פולט און געוואַרט קונים, וועלכע זענען מער נישט געקומען ווי יאָ געקומען. איז א גוטן טאָג האָט ער געקאָנט פארקויפן א קילו אָדער צוויי קי־לעגראַם צוטעקעס אָדער פלעקלעך פאר א שוס־טער, און זעלטענער א בלעך־צוויי צו צודעקן א דאך. אָבער ווי פארוואונדערט וואָלטן געבליבן די שיסטער־געזעלן אָדער די בלעכגערס ווען זיי וואָלטן געווען געקאָנט דערזען, כאָטש אויף איין מאָמענט, דעם אינערלעכן אויגווערט פון דעם מענטש פון הינטער דעם פידל ווייל דער קליי־נער סוחר פון צוטעקעס און נעגל איז געווען א גרויסער תלמיד־חכם, א שטענדיק ברוינזדיקער גייסט, מיט א ברענענדיקער דורשט צו וויסן און לערנען. שטיענדיק יאָר־איין יאָר־אויס הינטער דעם פידל, האָט ער גלייכצייטיק געלעבט א גרויסע אוועגטורט: א גייסטיקע, פון דערקענ־טעניס. די גמרא איז געווען זיין טעגלעכע גייס־טיקע שפייז. אָבער זיין הונגער צום וויסן און לערנען האָט אים תמיד געבראכט ווייטער. איי־נער אליין, שטיענדיק הינטערן פידל, וואָרטנ־דיק די קונים וועלכע האָבן פארשפּעטיקט צו קומען, מיט דער הילף פון א שול־ווערטערביכל האָט ער זיך אויסגעלערנט פערפעקט די פראנ־צויזישע שפּראַך. ער האָט געלערנט לאסיין, דערנאָך ענגליש, דערנאָך דייטש. דאָס לערנען פערמעדט שפּראַכן איז ביי אים געווארן א „הנאה" (אין א צייט ווען דאָס ווערט איז נאָך נישט אַ־ריין אין דער מאָדע), א מוחשיל, וואָס זאָל אים אויסדרוקן פון דער טעגלעכער מי פון גמרא לערנען.

אין דרויסן האָט די וועלט פארגעזעצט איר נאַטירלעכן גאנג, דאָ שטאָט האָט אָנגענומען די קאָליר פון די תקופות פונעם יאָר, די קינדער זענען געוואַקסן און זענען געווארן דערוואַקסענ־נע לייט, די דאָזיקע זענען געווארן זקנים, אָבער שמאי זאלצבערגער האָט נישט געהאט קיין אויגן פאר אזעלכע מינדערווערטיקע קליינקייטן. זיין גייסט איז תמיד געווען פארנומען מיט דער שווערער אָבער זיסער מי פון לערנען. און אין א צייט, ווען די זאָמען פון האָס און שנאה צווישן די מענטשן איז געווען גרייט צו דערשטיקן דאָס טייערסטע אין דער וועלט — מענטשלעכקייט — איז אָט דער באשיידענער תלמיד־חכם דערצו־טערט געוואָרן און מאכנדיק דעם זשעסט פון אויפיל פאָרגייער זיינע. האָט ער גענומען די פען אין דער האנט און אָנגעשריבן אויפן פאפיר א ווייבערנדיק און גאנוים ווערק צו פארטייריקן זיין פאָלק און אמונה, דעם אמת וואָס איז גע־ווען אין א סכנה. זיין בוך „דער אמת וועגן תלמוד און יהדות" איז דערשינען אין צוויי אויפלאגעס (די ערשטע נאָך דער ערשטער וועלט מלחמה; די צווייטע ערב דער צווייטער וועלט־מלחמה). זייענדיק א וואונדערבארע לעקציע אויף דער טעמע. אָנגעזעענע געלערטנס (צווישן זיי אין גאלא גאלאקטיאָן) האָבן געליינענע דאָס ווערק און האָבן זיך געאייסערט מיט אכטונג און רעספעקט וועגן דעם באשיידענעם מחבר פון באָטאָשאַן.

איך האָב פּראָבירט דאָ ארויסצובערטענען צו דער שיין, זאָל זיין אויך נאָך פארבייגיינענדיק, צוויי געשטאלטן פונעם שטעטל. וואו איך האָב דערזען דאָס ליכט פונעם טאָג. געשטאלטן וואָס האָבן נישט געצויגן זייער אויפמערקזאמקייט כמעט מיט גאָרנישט בעת זייער לעבן, ווייל זיי זענען געווען פון צווישן דער קאטעגאָריע אנאָ־נימע תלמידי־חכמים, וואָס זענען געבליבן דער שטאָלץ פון אונדזער קיבוץ.

וויקטאָר רוסו

פתב־עת

של היהדות הדתית הרומנית

★ ב"ה ד' אלול תשל"ג, בוקורשט — מספר 305 — דו־שבועון ★

בפרוס השנה

מאת הרב יצחק מאיר מאריליוס

כל באי עולם עוברין (מסכת ראש השנה דף ט"ו).

בפרוס השנה שימי הרעדה והרדה מתקרבים, כהבעת הגאון והצדיק ר' חיים מצאנז (בספר שאלות ותשובות חלק א' סימן א') וזה לשונו שם: „מכתבו הגיעני קודם ראש השנה, ואז לא היה הפנאי לעיין במילי דסברא (דברים הנחוצים הס־בר) מחמת הרדת הדין". ומהר קולם של כל גדולי החסידות משקיטה השקטה זו. על כן אר־שה לי ללקוט סגולים מוחיריים מעיה שפתי קודש שלהם, בשם הרבי זושא מאניפולי בפיוט שב.ונתנה תוקף" — „ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון" שאל. הלא באי עולם עוברין בדין, ולמה המלאכים יחפזון. מה להם ולבריאות שחיל ורעדה יאחזון ואיך מביע הפיטן „הנה יום הדין לפקוד על צבא מרום בדין!" הלא כל הדין כלפי אנוש, האנוש ולא את מלאכי המעלה.

ומסביר על פי המשנה (אבות פ"ד, א'). „הע־שה מצווה אחת קונה לו פרקליט אחד" ברם, לא תמיד נעשות המצוות בשלימות, ומאיליו (מסילא) המלאכים הפרקליטים הנוצרים על ידי עשיית המצווה נראים בעלי מומים באותם השטחים, שהעושה אותם לא היה בשלימות בשעת עשייתם. כגון אם עשה את המצווה בעשייה עצלנית, או ידי המלאך־הפרקליט פגומות, ואם לא הזדרז ברגליו, אז המלאך הגר ופסח, אם לא היתה ראויה רוחנית נכונה המצווה, המלאך הוא עיור וכן משקפים המלאכים את הנבואה הנאמנה של עושה המצווה. במשך השנה אף לא שמים לב לאותם המחנות של הפרקליטים בעלי מומים פגומים ולקויים. אולם כשמגיעים ימי החרדה, ומלאכים־פרקליטים אלה מופיעים וצועדים בפני בית־הדין של מעלה, כדי להפנין על ידי כך את המעשים הטובים של עם בני ישראל, אז חיל ורעדה יאחזון, כי יודעים הם שהופעתם לא תסגגר הרבה על עושיהם. אדרבה, הופעתם תעיד על חוסר שלימות, ולכן צועדים הם במהירות רבה, ומלאכים יחפזון, כדי שלא לתת להם תשומת לב רבה. ויתגלה קלונם של עושי המצווה, וזה כי לא יזכו בעניין בדין.

***

ובשם הרבי שמעלקי מניקולסבורג הפיוט „שמע קולנו" שבפיוט שאנו אומרים בימי הרחמים והס־ליחות ההדגשה היא על הקול ב„שמע קולנו". ולמה אין הפיוט מתעכב גם על ראייה ב„ראה עינינו" ומתרץ כי הפנים של בני ישראל נשתנו במשך הדורות האחרונים, וכמעט קשה להכיר כבר בפנים בלבד, אם הם של יהודי, היות והס־רה לנו צורת הפנים הקבורית של היהודי מבחינת צורה קדושה „דיוקנא דקדישא". ולכו הגנו מפחדים ששמוש לא יכירנו, כי לפעמים ההתנכ־רות היא כל כך גדולה, שקשה לאבא להכיר את בניו, ולכן אנו משתמשים באמצעי היחיד שיש לנו להכירו, והוא הקול ב„שמע קולנו, הקול של עם ישראל לא נשתנה. קולנו שהוא מלא יגון ואנחה, בכיה וצעקה, הוא למעשה הקול המקורי של עם ישראל, שעליו נאמר מקדמוניות „ואנחנו בני ישראל — וישמע אלקים" (שמות, כ' כ"ג כ"ה). ואם כי תקופות רבות וזמנים עברו מאותו הזמן וכבר התקדמנו הרבה. וזה משתקף בפנים שלנו. אולם הקול לא נשתנה, כי הקול עדיין קול יעקב.

***

בשם סבי הה"צ מז'ידיצ'וב בפיוט „האוחז ביד" אנו אומרים „הטוב ומטיב לרעים ולטובים". נשאלת השאלה, אם הקדוש ברוך הוא מטיב לר־עים על אחת כמה וכמה שהוא מטיב לטובים. ומה זה שמזכיר „הטובים" לבסוף? הפשט הוא, הקב"ה מטיב לאותם היהודים, הרואים את עצמם „רעים" יודעים הם שחוטאים ונפשם עגומה עליהם, והמה מבקשים סליחה ומחילה על חטאתם, והקב"ה מקבל אותם ברצון רב, „כי לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה". ברם, יש גם יהודים שהם רואים את עצמם טובים מכובדים ומיוחסים בעיני עצמם. אולם לאמיתו של דבר, דווקא „טובים" אלה זקוקים לרחמים מיוחדים, והקב"ה מרחם גם עליהם, אבל בשלב יותר מאוחר הם באים לתיקון שלהם. „ויהודים חשובים כאלה זקוקים לתשובה מיוחדת. על כן מקודם „לרעים" ואחרי כן „לטובים" כאלו.

***

וחביב עלי להעתיק מה שמובא בספר „טעמי המנהגים" בשם אבי מרן הרב הכולל ד"ר דוד משה רוזן שליט"א (בחלק ב' עניני יום כפור) וזה לשונו שם ובספר „שאנת אריה" להרב הה"ג מו"ה אברהם אריה אבד"ק מוינשט זצ"ל בהשמטות מביא בשם הה"צ הריזינאי ששאל על נוסח הבר־כה שאנו מברכים ביום כפור „ברוך אתה מלך מוחל וסולח", כי אם אין ודאות על כך, הלא עלולה הברכה שתהיה הברכה לבטלה? על זה תירץ שאנחנו עושים את זה בכוונה. משל למה הדבר דומה? לילד שרואה שאביו הביא תפוחים והוא משתוקק לאכול תפוח. ואינו בטוח, אם אביו יתן לו. אז אם הילד פיקח, הוא מערים על אביו על ידי כך, שעושה ברכה בקול רם. במצב כזה נאלץ האבא לתת לו תפוח, כי לא רוצה שהוא יביא את ילדו לברך ברכה לבטלה. גם אנחנו נמצאים במצב דומה. הננו עושים במכוון הברכה בשם ומלכות בקול רם מוחל וסולח, ומ־מילא אבינו שבשמים יסכים לברכותינו, שלא יגרום שבניו בני ישראל יכשלו בברכה לבטלה.

***

בשם סבי הה"צ מראפשיץ: „אבינו מלכנו כת־בנו בספר פרנסה וכלכלה" ושאל, הלא היה מס־פיק לבקש כתבנו לפרנסה וכלכלה. אם לנו להד־גיש בספרז אלא משאלותיני להקב"ה שיאפשר לנו שני הדברים גם יחד, גם ספר וגם פרנסה, שלא נהיה משועבדים למחיה וכלכלה בעבודה קשה המפרכת את הגוף, ונוכל ללמוד גם בספר מתוך הרחבת הדעת.

***

בשם סבי הה"צ ר' יוסלי מבוטשעטשא „בבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שבטו" שבי„ונתנה תוקף". ההדגשה במקום שהיה יכול לומר עדר. אלא כאן נרמזה כוונה עמוקה: כי אם הרועה סתם עדר ולא עדרו, אז במקרה שהם סוטים מן הדרך, הוא מכה אותם בלי רחמנות. מה איכפת לו, הן בסופו של דבר אין זה עדרו, ואילו הרועה שרועה את עדרו ממש, אז מרחם הוא עליהם, כי הם הנכס האישי שלו. ואפילו אם הוא

צריך להכות אותם אינו מכה, אלא מעביר צאנו תחת שבטו, מאיים ומפחדם עם המקל, כדי שיחזרו לדרך הישרה, כי כואב לבו על צאנו. הקב"ה ביחסו לעם „ישראל הוא בבחינת רועה שרועה עדרו, ומה שהיה עושה, הוא רק לטובת הצאן (ישראל).

***

„אל תזכר לנו עונות ראשונים... כי דלונו מאד", מסביר החיד"א על פי דברי חז"ל (שבת, דף לא — ע"א) שהשאלות הראשונות ששואלים את האדם בשעה שמכניסין אותו לדין הן, „נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה"? לכן הננו מבקשים ומתפללים שהשאלות הראשונות שבשבילנו הן עוונות ראשונים אל יזכור לנו. והסיבה „כי דלונו מאד". כי העניות והדלות שעם ישראל סבל מהן מאות שנים, הן התנקמו בנו קשות, המצב הכללי הקשה של עם ישראל שלל מאתנו את האפשרות מללמוד תורה ומל־שאת ולתת באמונה. הדלות הכללית היא המצ־דיקה את הדלות הרוחנית־נפשית של עם ישראל.

והקב"ה ישפיע שפע רב מלמעלה, כדי שנוכה לבו כה והצלחה לשנה החדשה הבאה עלינו לטובה.

חסידות חב"ד

המייסד של החסידות החב"־דית היה רבי שניאור זלמן מלאדי, המכונה בפי החסידים בשם „האדמור הזקן". רבי ש"ז היה תלמידו של „המגיד ממז־ריטש", גדול תלמידיו של הרבי ישראל בעש"ט, יוצר החסידות. רבי ש"ז היה מבני ליטא, בעל סברא ובעל שכל מפותח וידע הרבה בספרות התלמודית. בין ספריו המפורסמים ה„תניא" (נדפס בשנת תקנ"ט — 1796) הוא ספר היסוד הרעיוני של תנועת חב"ד. שיטת חב"ד היא המשך ישיר של תורת—החסי־דות לפי הבעל־שם־טוב. בעל ה„תניא" נפטר בשנת תקע"ג (1813).

החסידות שחוללה הבעש"ט הכריזה על הדבקות של היהודי באלקיו, על התלהבותו בשעת עבודתו ותפילתו לחסיד יתברך, על העבודה מתוך שמחה. החסי־דות החבדית מיוסדת לא רק על רגשי לב, היא פותחת במיוחד שערי חכמה, בינה ודעת (חב"ד) לדעת ולהכיר את „מי שאמר והיה העולם", היא מורה דרך לכל אחד, איך לגשת אל ה' קודש פנימה, לעבוד את ה' במוחו ולבו.

המוח — קר ומיושב, והלב — רותח ומבולבל. אך תורת החסי־דות החבדית מלמדת, לשעבד את הלב לעבודת ד' מתוך הבנה והעמקת הדעת בגדולתו בורא העולם. כי המוח צריך להיות שליט על הלב. זאת אומרת שהשגת המוח בעניני אלקות תהיה נרגשת בלב, ושניהם יביאו את האדם לידי עבודה בפועל, ביראת שמים ובמדות טובות.

תורת החסידות החבדית מראה בראיות שכליות את החיות ואת הנשמה של כל דבר, היא מעוררת את האמונה הפשוטה מחיה את הבטחון בהשם יתברך מחמת הלב, מחדדת את המוח, פוקחת את העינים לראות את האלקות פנים אל פנים. היא מגלה את חיי הנשמה, את ה' מעמקים של התורה הפנימית. היא פוקחת עיניהם של לומדיה ומקנה להם השקפה מיוחדת על אחדות הבורא יתברך, על כל־לות הבריאה והנהגת העולם, על נתינת התורה, וכוונתה הפ־נימית, היא מחקר אלקי המיוסד על אדני השכל, החכמה, הבינה והדעת.

תורת חב"ד מלמדת ומבארת כי כוונת הבריאה היא להסיר את ההסתר ולהאיר את העולם באור האלקי. בשביל כך ירדה הנשמה למטה כדי שעל לימוד התורה וקיום המצוות תאיר את העולם באור תורה שהוא עצמו אור אלקי. שכן „אורייתא וקוב"ה כולא אחד".

תורת החסידות אומרת כי תכלית העליה והשאיפה העליו־נה ביותר היא הדבקות הגמו־רה באלוקות, התיחדות עצם בעצם. ולדבקות עצומה זו אי אפשר להגיע בשום השגה אל־קית, גם בהשגה היותר מופשטה אלא רק על ידי לימוד התורה וקיום המצוות, מפני ש„אורייתא מחכמה נפקת" והוא יתברך וחכמתו אחד הוא.

מקום חשוב ועיקרי תופסת בחסידות עבודת התפילה. הת־פילה היא חיי הרוח של האדם. היא מקפת ומחזקת את כל חו־שיו והרגשותיו של המתפלל. בעת התפילה שאיפתו להתקרב אל הענין האלקי ולהתעצם במו.

בעת הלימוד מקרב האדם את הענין האלקי שהוא לומד — אליו. כלומר כלי מוחו ושכלו באמצעות הבאורים וההסברים הם המקרבים את ענין האלקי להיות מושג גם בשכל האנושי. אך האדם בעצמו על מקומו הראשון עומד. לעומת זאת בעת התפילה הוא יוצא ממעמדו ומצ־בו ועומד להתקרב ולהתאחד עם הענין האלקי שמתבונן בו.

הגברת הצורה על החומר. חניכי ותלמידי מייסד חסידות חב"ד היו גדולים בחכמת התורה וביראת אלקים ובעלי כשרון בדקות ההשגה, ואותם לימד הרבי הזקן את עיקרי החסידות וכללית. בימים ההם מסרו תל־מידים אלה את נפשם על ידיעת זו בחכמת האלקית והיו מתנה־גים בהתבודדות כמה שעות ביום או כמה ימים ולילות בשבוע, כל אחד לפי יכולתו. ההתבוד־דות לא היתה אצלם משום עיוני הגוף, אדרבה היא היתה ער־בה עליהם והיתה גורמת שמחה לנפשם, כי בה ועל ידה לא זו בלבד שמתרחקים מהגיצה התומ־רית והגשמית אלא עוד זאת עולים בטוהר זכתי, לחזות בנועם ה' בהשכלה והשגה בתי־רה.

הפתגם „תגברת הצורה על החומר" אומר כי כל אדם צריך לשאוף למה שלמעלה ממנו, וישתוקק לעלות משליבה לש־ליבה במחשבה, דיבור ומעשה, בקנין המידות הטובות ובקנין השכלים.

תורת החסידות הכללית ותו־רת החסידות חב"ד אינן אלא פירוש והוראה באצבע על תוכן הכתוב „מלא כל הארץ כבודו", הבא בשני אופני מדע וחכמה: א) הכל הוא אלקות, ב) אלקות הוא הכל. תורת החסידות הכל־לות אומרת ש„לית אתר פנוי מיני ואין תפיסא ביה". ותורת חסידות חב"ד מבארת בדוגמאות מדעיות, אם כי לית מחשבת תפיסא ביה, הנה חובת כל נברא להשכיל בחכמה אלקית, להבי־נה ולהסביר לעצמו עד כמה שיד שכלו מגעת.

מיסודות החסידות. תורת חב"ד היא חכמה מסודרת. וכל מי שחננו השם בינה ודעת יכול ללמדה. אמנם חכמה זו אינה נקנית אלא בהקדמת ההפשרה ביראת שמים ובקיום מצוות מעשיות. היא ככל תורה שכ־לית בלתי תלויה במקום ובזמן כי אם במוח ובלב המלמדת ולומדת.

כל נברא ויצור בצבא השמים מהקטן עד הגדול ביותר, מה־תולעת הקטנה עד האדם הגדול מרבבה — יש בהם נש־מה אלקית המחיה אותם מאין ליש. כל תנועה ופעולה בצבא השמים ובצבא הארץ, הכל הוא בהשגחתו של הבורא. כל בני אדם בלי הבדל, עני או עשיר, מיוחס או בלתי מיוחס, למדן ובלתי למדן, כמשפחה אחת הם לדאוג איש בעד רעהו, להוציל איש לרעהו בגשמיות וברוח־ניות.

יש לציין, שכבר מייסד שוש־לת חב"ד בעל „התניא" שקד על תקנתם החומרית של יהודי רו־סיה. הוא אף דאג לקיומו של היישוב היהודי הדל בארץ הקדש. וכל האדמו"ר בשושלת חב"ד גרסו תמיד עבודה ציבו־רית נרחבת למען „כלל ישראל". צריך לדון כל אדם לכף זכות, להתלמד מתמימותם של אנשים פשוטים העובדים את השם יתברך באמונה טהורה ועוזרים לכל אדם ביושר לב.

החסידות — חלק מהתורה. הרבי מנחם מנדל שניאורסון שליט"א מליובוויטש (שהוא הנשיא הנוכחי של תנועת חב"ד, והשביעי בשושלת „נשיאי" חב"ד) אמר, שהחסידות מבארה

(המשך בעמוד 9)

ידיעות

אלי ויזל — נושא תואר ד"ר כבוד

אוניברסיטת בר־אילן העניקה במקס חגיגי תאר רי ד"ר ותארי מוסמך למסיימי האוניברסיטה. וכן תאר ד"ר כבוד לסו־פר אלי ויזל — סופר ופרופ' באוניברסיטת ניו־יורק.

סופרים חתני פרסים

„פרס הזכרון" שמע־ניקים בחסותה של הסת־דרות שרידי הפליטה ברגן־בלזן, הוענק השנה לסופר מנדל מאן בעד יצירותו. הרומנים של מנדל מאן הכתובים באידית, תורגמו לצרפ־תית והופיעו על ידי הוצאת־ספרים קלמאן־לוי הם תורגמו להרבה לשו־נות אחרות. הסופר גר בפריס; שם הוא מנהל את התחנה האידי „אונד־זער וארט".

„פרס האחווה" הוענק לסופר אלין ספירו בעד הרומן שלו „זין ד'ארץ והיכר היהודי".

ליום הולדתו המאה של ביאליק

בית־הספר בטולוז על שם חיים נחמן ביאליק ארגן נשף תרבותי במ־לאת מאה שנים ליום הולדתו של המשורר. הסופר דוד שאקאר הרצה על יצירת המשורר הגי־דול. לבית הספר הנ"ל יצאו מוניטין הודות לשי־טה בה מלמדים שם עב־רית, תרבות, יהדות ותולדות עם ישראל.

גם קהילת העיר רואן ערכה נשף תרבותי ונו־גע שבת מוקדש לביאליק.

נושא תנכי על הבמה בפרנקפורט

התיאטרון בפרנקפורט דמיין חגג חמישים שנה להוסדו בהעלאת מחזה תנכי על הבמה. קבוצת במאים ושחקנים צעירים ערכו הצגה על האחוזם עשו ויעקב שהתבססה על הנושא מהתנ"ך ועל הרו־מאן „יוסף ואחיו" מאת טומאס מאן. המחזה נערך על ידי השחקנים עצמם מבלי שהיה ביום נוסח כתוב. ההצגה נת־קבלה יפה על דעת קהל הצופים.

אות־כבוד לאחר מות

בטקס אזכרה, הענק „יד ושם" אות כבוד לאחר המות למרת מריאה לואיזה הנזל. אות הכ־בוד נמסר לבניה.

בשנת 1942 ניסתה מרת הנזל להציל משפחה יהו־דית מהגליה למחנה ריי־כוז והעבירה אותה לשו־וייץ. היא נעצרה ע"י שומרי הגבול הגרמנים ואחרי חקירות שנמשכו שלשה ימים, אבדה את עצמה לדעת. את המאו־רע הזה מספר הסופר האמריקאי ג'ון ק. דיקזון בספרו הביוגראפי שיצא לאור בצ'יקגו.